яз. татар

зала 7/3
шкафъ
полка 7 № 1/2

„العصر الجديد،، ژور-
نالنده نشر ایدیلدیکی صوڭ آیرم
رساله صورتنده باصلدی

مناصب دينيه

اثر: رضاءالدین بن فخرالدین

ناشرلری: ,,کریموف، حسینوف"
نڭ مطبوعات شرکتی

Из фондов Российской национальной библиотеки

ЭЛЕКТРО-ПАРОВАЯ ЛИТО-
ТИПОГРАФІЯ ТОВАРИЩЕСТВА
„КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ И К-О"
ОРЕНБУРГЪ, ПЕРОВСКАЯ

Татар.
3-5183.

مناصب دينيه

«العصر الجديد» ژورنالنده نشر ایدلدیکی صوك آیرم رساله صورتنده باصلدی

لا تحقرن الرأی و هو موافق حکم الصواب اذا اتی من ناقص
فالدر و هو اجل شیء یقتنی ما حط قیمته هوان الغائص

اثر
رضاء الدین فخر الدین

اورنبورغ
«کریموف ، حسینوف و شرکاسی» نك
پاراوای مطبعه سی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

بسم الله الرحمن الرحيم

ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطاءنا

اسلامارك كندى دينلرينه مخصوص اولان بر چوق وظيفه‌لرى واردركه، بونلره « مناصب دينيه » دينلور. نقابت، شرطه، مشيخة الطريقة، امامت، خلافت، كبى مرتبه‌لر بو جمله‌دندر.
لكن بز بو يرده بونلرك جمله‌سندن‌ده بحث ايتمای يالگز روسيه دولتنده، اورنبوغ ادارۀ اسلاميه‌سى نظارتنده اولان اسلاملره عائد منصبلره مناسبتلى بعض شيلر يازمق آرزوسنده‌يز.

بويله بيوك بر مطالبه كرشديكمز جهتله بر چوق اثرلرى تتبع ايتميه و آنلرى‌ده ايلكدن كندمز طوغريدن طوغرى‌يه تجربه ايدرك حاضرلديكمز معلوماتلره تطبيق ايدرگه مجبوريتله اولندق. يازدقلرمزدن هيچ كيمسه مستفيد اولماديغى حالده‌ده، كونلرو تونلرمزى صرف ايتديكمز عبث عد ايدلماز، زيرا كنديمز هنوز مجهول اولان بر چوق شيلره مطلع اولدقكه بو يوزدن حقيقت بختيارز. هر نه جناب الله طوغرو يازمق ايچون قلممزه ياردم ويرسون و درست فكرلميه‌ده ذهنمزه توفيق احسان بيورسون!..

Из фондов Российской национальной библиотеки

3-5123.

كريموف ـ حسينوف وشريكلرى

نشرندن و اوز مطبعه‌لرنده باصلدى.

Из фондов Российской национальной библиотеки

یاد اولنمشلردر. آندن باشقه شرعی حکملرنڭ اکثرنده زمان ومکان ایله آزمی کوبمی بر تعلق اولوب، فصل دعوا وقتنده بونڭ قوتلی بر اثری اولور. ایمدی بزم زمانمز و بزم یرمزده ظهور ایدن بر حادثه‌نی کما ینبغی آچیق صورتده فصل ایتمک اولان کیمسه‌لرنڭ کوبلری صانسز جلدلر و حسابسز کاغدلر آقتاررلر ایسه ده، مرادلرینه ینگللك ایله نائل اولمیه‌چقلری معلومدر. زیرا آنلرنڭ ایزلدیکی اثرلر، باشقه زمان و باشقه بر مکانده یازلمش اوله‌چقدر.

اوشبو سببدن بزلر کندی زمانمز و کندی مکانمزده حادث اوله‌چق مسئله‌لری فقه وحقوق قاعده‌لرینه مناسبتلرنی مختصر صورتده یازدق. بزم حاضرگی مقصد ایسه یالگز یول آچمقدر. یول آچلدیغی صوڭ شاید مفصل کتابلر وجوده کتوره‌نلر هم اولور.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مدخل

ادارهٔ شرعیهٔ اورنبورغیه نظارتنده اولان اسلاملرك دولت طرفندن ویرلمش رسمی وظیفه‌لری ۱۸۹۶ نجی ییل الك صوك مرتبه اوله‌رق نشر اولنان ۱۱ نجی جلد ۱ نجی قسم ۱٤۱۶ نجی ماده‌یه *) کوره اماماق ، مفتیلك ، مؤذنلك ، آخوندلق منصبلرندن عبارتدر .

بوندن اوستون ۱٤۲۶ نچی ماده‌یه بناءً : محله اماملری، عقد نکاح و طلاق کبی دین اسلام اقتضاسندن اولان شیلر حقنده دعوی ظاهر اولدیغنده حکم شرعی اعلان ایتمکله بیورلدقلرندن مذکور وظیفه‌لره برده « قضا » وظیفه‌سی علاوه ایدلدیکی ظاهر اولور .

بو وظیفه‌لره مناسبتلی اولان شرعی بحثلر هر نه قدر کچن عالملر اثرلرنده گاه مجمل و گاه مفصل صورتده یازلمش ایسه‌ده باشقه بر مطلبلره قوشلنه‌رق یاخود غیری مسئله‌لره ذیل اولنه‌رق

*) بوندن صوك نقل اولنه‌چق ماده‌لر هم اوشبو قسمده اولنورلر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مؤذن ، امام و خطیب اوشبو کونه قدر ۱۴۳۱ نچی ، ۱۴۳۲ نچی ، ۱۴۳۳ نچی، ۱۴۳۴ نچی، ۱۴۳۵ نچی ۱۴۲۴ نچی ماده‌لره کوره محله اهلی طرفندن انتخاب ایدلنوب وانتخابکده درست اولوب اولمادیغی مالکی محکمه‌لر طرفندن تدقیق ایدلنور . انتخاب ایدلن منصبنه لائق اولوب اولمادیغنی آکلاماق ایچون ادارهٔ شرعیهٔ اورنبورغیه‌ده امتحان ایدلنور . اگرده اوشبو شرطلر طابلدیغی صوڭ سیاسی جهتدن مانع اولماسه ولایت محکمه‌لری طرفندن ایمپراطور حضرتلری اسمیله فرمان (اوکاز) ویرلور .

امامق ، خطیبلق ، آخوندلق ایچون معلوم مقدارده روسچه بیلمکله مخصوص جمعیت حضورنده امتحان ایدلندیکندن شهادت نامه‌سی اولمق هم شرط ایدلمشدر . (۱۴۱۶ نچی ماده) .

آخوندلق مرتبه‌می دگلمی ؟ ایلك زمانلرده ناحیه (اویاز) لرده اولان محله اماملرینڭ انتخاب ایتمکلریله جمعیت شرعیهٔ اورنبورغیه طرفندن امتحان ایدلنور و صوڭره ولایت محکمه‌لری طرفندن فرمان (اوکاز) ویرلور ایمش. بونلرده بعض برلری « استارشی آخوند » عنوانیله هم تصدیق ایدلنور اولمشدر . بونلرڭ بقیه‌سی بو کونده هم بعض شهرلرده واردر. لکن اوشبو اونبش ویکرمی ییللردنبرو آخوندلر ، یالکز ادارهٔ شرعیه طرفندن مناسب کورلمك اوزره ولایت محکمه‌لری طرفندن تصدیق ایدلنورلر. ناحیه اماملرندن بیعت آلنماز و لزوم اولمق طریقی ایله ده امتحان ایدلمازلر. بلکه امامت ایچون اولان امتحانلری ایله قناعت ایدلنور.

آخوندلر ، عادی امامله مخصوص اولان حقوقدن زیاده بر حقلری اولمادیغی نقطه‌دن باقلنور اولسه آخونده رسمی منصب

Из фондов Российской Национальной библиотеки

مقصد

١

اذان، امامت، خطابت، آخوندلق

موءذنلك وظیفه‌سی نه شیئ اولنه‌چغی نظام جهتنچه تعیین ایدلمامش ایسه‌ده لفظندن آڭلاشلدیغینه کوره وقتلی نمازلر ایچون مسجدده اذان و اقامت اوقومقدن عبارت اولور. لکن ادارهٔ شرعیه نڭ ١٨٩٢ نچی ییل ٢٨ نچی مای تاریخیله ٢٤٦٠ رقم اوزرنده عموم محله‌لره نشر ایتدن سیرکولرینڭ دوارتنچی ماده‌سی موجبنچه مسجدلری تربیه‌لب طوتمق و محله خدمتلری طوغروسنده امامل‌ر تعلیمی اوزره اولنمقلری طوغروسنده تکلیف ایدلمشلردر.

امام، خطیب، آخوند. بونلرڭ وظیفه‌لری جامعلرده امامت ایلمك، میتریقه دفترینه یازلمه‌سی لازم اولان خدمتلری ایتمکله نظامه موافق دفترلره یازمق ولازم اولدیغنده دفترلردن هر تورلی اسپرافقه‌لری یازوب، تیوشلی کیمسه‌لره و عادی آدملره ویرمکدن عبارتدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

خطیب وظیفه‌سی اولدیغی حالده ، میتریقه اشلربنی امامه طابشرمق ، خطیبه کوره امامی دخی بیوك اعتبار ایلمك مناسب ایدی) .

خطیب اولنمادیغنده و یاکه اولوب‌ده کندی وظیفه‌سنی اختیاری ایله اجرا ایتمادیکنده آڭا مخصوص اولان خدمتلر هم داخل اولدیغی حالده محله نڭ اشلری امام اوستنه لازم اولور . بونڭ ایچون محکمه لره مواجعت ایتمك و آیرم رخصت ایتمك شرط دگلدر .

فرمان - اوکاز

آخوند، امام و مؤذن هم خطیبلره ویرلمکده اولان اوکازلر ، آنلرنڭ اوستلرینه لازم اولان خدمتلرنی تعیین ایچون دگل بلکه احکامی زاکون کتابنده اجمالا و یاکه تفصیلا مذکور اولان منصب دینیلره نصب اولندقلرینی اعلان ایچوندر . بناءً علیه خدمتلرڭ نه شیلر ایدیکنی بیلدرن شی اوکاز دگل بلکه زاکوندر .

اوشبو سببدن : «فلان کیمسه نڭ‌اوکازنده خطیب قیدی یازلمامشدر ، شوڭا کوره آنڭ جمعه و عیدلرده امام اولماسی و خطبه اوقومه سی درست دگل» دیه کندی زعملرنچه بر حکم شرعی چقارمق ایستیان ذاتلرڭ سوزلری هیچ شی دگلدر . زیرا هر نه قدرصوڭ تألیف ایدلن بعض برفقه کتابلرنده یاکه فقه اولمق اوزره جمع ایدلن اثرلرده : « منشورنده ، خطبه اوقومیه آیرم رخصت

اولمای ، بلکه یالکز حرمتلی بر لقب اولنەچغی ظن اولنور. لکن عیبلی دوشدکلری وقت جزاء اولەرق یالکز آخوندلقدن عزل ایدلنه بیلدکلری نقطەسندن باقلنور ایسه آخوندلق رسمی منصب اولور. بوندن باشقه آخوندلغك بر مرتبه اولنەچغی ١١٤٢ نچی مادەده تصریح ایدلمشدر.

امام و خطیب فرقلری

آخوندلغك بیوك بر مرتبه ایدیکی نظام طرفندن تصریح ایدلدیکی حالده ، خطیبلق ایله امامق مرتبەلرنك نه کبی آیرمه اولنەچغی بیان ایدلمامشدر. مگرده ادارهٔ شرعیەنك تورلی وقتلرده اولان حکم نامەسنه کوره ، امامقغه کوره خطیبلق مرتبەسی بیوکدر. لکن بو بیوکلك هر جهتدن اولمای آنچق بعض مادەلره کوره اوله بیلور. مثلا : خطیب اگر ایستر ایسه میتریقه دفترلرینی کندیسی حفظ ایدر ، جمعه و عید نمازلرنده امامتلك ایدر ، خطبه اوقوب وعظ سویلر ؛ بوندن غیری اورنده ایسه امام مرتبەسندن مزیتی یوقدر. (بو ایسه یوقاروده دیدیکمزه کوره ادارهٔ شرعیه طرفندن مرعی اولان بر دستوردر. لکن بزه کوره جمعه و عیدلرده خطبه اوقومق و وعظ سویلمك

Из фондов Российской национальной библиотеки

خطیبلر، امام‌لر و بعض وقت مؤذنلره جمعه و عیدلرده امام اولمق لازم کله‌چکندن و بو شیلرك ایسه حکومت طرفندن امر اولنمادیغی صورتده شرعا جائز اولنمادیغندن *) خلق طرفندن انتخاب ایدلدیکاری صوڭ برده حکومت طرفندن تصدیق ایدلمکلری لازمدر. ذاتا جناب رسول الله زماننده مؤذنلر انتخاب ایله دگل بلکه رسول الهڭ تصدیقی ایله اولمشدر. عباسی خلیفه‌لر عصرلرنڭ اولان مسجد جامع امام‌لری و خطیبلری هم بو منوال اوزره اولدیغی دلیله محتاج دگلدر.

ایکنچی محله خدمتی

بر محله‌یه تعیین ایدلن امامڭ ایکنچی بر محله خدمتنی ایدرگه حقی وارمی ؟ .. امام‌لرڭ وظیفه‌لری یالڭز وظیفهٔ دینیه اولوب، اهل اسلامڭ وظیفهٔ دینیه‌لرینه مخصوص اولان نظام نامه‌ده بونی منع ایده‌چك بر شی اولنمادیغندن چیت محله خدمتلرینی ایتمیه هم حقلری وار ایدیکی آڭلاشلنور. لكن بونی ایسه ادارهٔ شرعیه ۱۸۹۳نچی ییل ۱۵ نچی اوکتابر ۳۹۹۹ نومبر اوزرنده محله امام‌لرینه نشر ایتدیکی فرمانی ایله منع ایلمشدر.

بونده دقت ایدلنه‌چك بر شودرکه: ادارهٔ شرعیه‌نڭ مذکور

*) فتح القدیر. ج ۱، ص ٤١٢.

Из фондов Российской национальной библиотеки

یازلمیان کیمسه نڭ امام اولەرق جمعه وعید اوقومەسی درست دگل » مضموننده بر سوز وار ایسه ده *) بزم و بزم امامل‌رمزه شمولی اولان سوزلردن دگلدر .

ایلك زمانلر اسلام حکمدارلری طرفندن آنلره ویرلن منشورلر ، اصل حجت کاغدلری اولنوب ، آندن باشقه ژورنال و زاکون کتابلری، اتفاداشچی وایسغاداشچی دفترلری اولنماز ایدی. اجراسی لازم اولان خدمتلری مأمورلرك منشور و توقیعلرنده تفصیل اوزره بیان ایدلنور ایدی **) . اما بوکونده ایسه روسیه دولتنده اصل حجت والزام ایدن شیٔ زاکون اولوب ، بونگله بتون روسیه مملکتنی مکلفدر.

زاکوندن صوڭ قوت جهتنچه ایکنچی درجەده اولەرق ولایت محکمەلری طرفندن امضا ایدلن ژورناللر اولور . مذکور محکمەلرك امامليق، خطیبلق، مؤذن وآخوندلق ایچون ترتیب ایدن حکم نامەلری هرنه قدر اصل زاکون دگل ایسەده زاکون تحتنه داخلدر. فقط بونلری سینات ، اگرده سبب تابار ایسه، فسخ ایده بیلور .

خلاصه: زاکون موجبنچه، امامل‌رك جمعه و عید اوقومقلری درست و خطیب اولنمادیغی یاخود اولوبده اوز وظیفه سنی اجرا اینمادیکی حالده بو عمل امامل‌ره حتی لازم اولور ایسه اوکازده بو قیدك بازلمای قالمەسنده نه ضرر اوله بیلور؟ .

---

*) حنفیلر قاشنده الڭ معتبر اولان کتاب هدایەده‘ جمعه اقامت ایتدرمك ایچون یالگز سلطان (حکومت) طرفندن بیورلمش اولمه سنی شرط ایتمشدر . ج ۱ ، بیت ۳۱۲ .

**) صوڭ زمانده جهانگیرخان بن بوکای خاننك بو قبیلدن ویرمش بعض اوکازلری منظورمز اولدی .

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایستر قانغی محلده اولسه ده، نائب و شرعا درست اولدیغندن بر امام کندی محلسنده اولان بر خدمتی ایکنچی بر محله امامندن صوروب اجراء ایتدره بیلور، لکن بویله ایتمك، نائب قویمق اولمای بلکه براصل کندی اوستونده اولان خدمتنی ایکنچی بر اصلدن اجراء ایتدرمك اولور.

بوندن اوستون روسیه نظاملرینه کوره هر کیمك عملی معلوم و محدود اولوب، برخدمته مخصوص اولان مأمور خسته دوشار و یاکه فوق العاده بر حادثه اولور ایسه نه کبی معامله اجرا ایدلنه‌چگی نظام کتابلرنده آچیق کوسترلمشدر. شونکچون هیچ مأمور کندی خدمتنی اجرا ایچون باشقه سنی نائب قویه آلماز. شونك عمومنه نظرا امامل هم ایکنچی کیمسه‌لری نائب نصب ایده بیلمازلر.

سودا ایتمکلری

١٨٥٧ نچی ییل تصنیف ایدلن ١١ نچی جلد نظام نامه موجبنچه سودا ایتمکدن امامل منع اولنمشلر ایدی. لکن بو ماده بو کونك ابطال اولنمشدر. بناءً علیه محله خدمتلرینه قصورلق کتورماز شرطیله عرف و عادت هم شریعت و ادبه خلاف دگل سودالرده اولنمقلری جائزدر.

امامل‌نك سودا ایتمکلری جائز اولوب اولمادیغی مسئله‌سی

منعسی ، نظاما جائز دگل یاخود شریعت جهتنچه نافذ دگل معناسی ایله اولمای بلکه خدمت ایدلمکده اولان محله امامینك وظیفه‌سنی حفظ ایتماك قصدینه مبنیدر . اوشبوکا کوره چیت محله‌یه اوزلگندن برر خدمت اجرا ایدن امام ، نافذ دگل بر اشنی اجرا ایدوچی صفتیله دگل بلکه باشقه بر کیمسه وظیفه‌سینه تعرض ایندیکی صفتیله جزائلنور هم بالگز محله امامینك دعواسینه بناءً عیبلنور . ناگاه بر محله امامی کندیسی رجاء ایدوب ایکنچی محله خدمتندن برر خدمت ایندررایسه خدمت ایدن امام بو وقت عیبلو توشماز .

نائب قویمق

امام و خطیبلرك جمعه و عید نمازلرنی اوقومق ایچون کندی برلرینه باشقه‌لری نائب نصب ایتمیه شرعا حقلری وارمیدر ؟ . . . نائب قویمقله اوقوتمش اولان جمعه و عیدلری درست اوله بیلورمی؟

اداره‌ٔ شرعیه‌نك تورلی وقتلرده اولان ژورناللری ایله جمعه و عید اوقومقدن هم میتربقه‌گه یازلنه‌چق خدمتلرنی اجرا ایتمکدن اوکازسز (ولایت طرفندن تصدیق ایدلمامش) کیمسه‌لر منع ایدلمش اولدیغندن ، امامار کندی اوستلرینه لازم اولان خدمتلری ایچون اوکازسز کیمسه‌لری نائب نصب ایده بیلمازلر .

اوکازلی (تصدیق ایدلان) امامارك خدمتلری وظیفهٔ دینیه‌لری

Издфондов Российской национальной библиотеки

دینیه‌سی ایچون حکومت طرفندن احسان ایدلن شی یالگز تن جزاسندن عفو اولنمق ماده‌سی اولور. بوندن باشقه مثلا: شهادت ایتدیکلرنده یمین ایتمکله مکلف اولمق، آکروژنی صودلرده پریسازنی زاسیداتیللك خدمتلری ایله مکلف اولمق و غیر بو کبی شیلرك جمله سی آنلره یورچدر.

خلق ایله برلکده کوپرلر، یوللر توزه توب یوریمادیکلری کبرته طرتماد قلری والاوغه یوریماد یکلری ایسه محله خلقی طرفندن ایدلن بر اکرامدر.

پاسپورت واجازت

اهل اسلامك دینی منصبنده اولان کیمسه‌لر اصل کندیلری منسوب اولان صنفدن چقمش حساب ایدلمازلر. بناءً علیه پاسپورت آلمق لازم اولدیغنده کندی صنفلری منسوب اولان ملکی محکمه‌لر، مثلا: کرستیان، تیپتر، باشقرد، بغاربست، ایناروديس کبیلر ژلاصنوی پراولینیالردن، میشچانلر میشچانسکی اوپراوادن دوؤره‌نلر دیپوتاتسکی صوبرانیه‌دن آلورلر (دیپارتامینت طرفندن اداره‌ٔ شرعیه اوزره ١٩٠٠ نچی ییل، ٣١ نچی ایبول، ٣٧١ نومیرده یازلان کاغد). لکن بویله پاسپورتلر اورنلی وخدمتلی اولانلر ایچون خدمتلرندن بوشاتوب طورر و یاکه نه یرگه اولسه‌ده یورر ایچون اجازت (اوطپوسکه) دگلدر. بلکه

بزم تفتیشمزه کوره، الك ایلك قزان شهرنك میدانه کلمشدر. شویله که: قزان امام و مدرسلرندن بری اوستوندن سودا گرلك ایتمه‌سی وزاؤودلر اشلتمه‌سی حقنده ١٨٣٩ نچی ییل ادارهٔ شرعیه گه شکایت نامه کلور. اوزون و تیره‌ن تفتیشلر صوڭنده اش محکمه‌دن محکمه‌یه کوچوب، آخرنك ده داخلیه نظارتنه ایرشور. بناء علیه دیپارتامینت طرفندن ١٨٤١ نچی ییل، ٢٥ نچی آپریل، ١٠٣٦ نچی نومیر اوزرنك: «مذکور امام و مدرس هرنه قدر بیوك سودا ایدر ایسه‌ده، بونی ایسه طوغریدن طوغری‌یه کندیسی ایتمای بلکه وکیلی واسطه‌سیله ایتدرر وکندیده اوستنه لازم اولان خدمتلرینه کیمچیلك کتورمیور ایمش. بناءٔ علیه آنی بو حقده عیبلر گه سبب یوقدر» دیه ادارهٔ شرعیه اوزرینه اعلام ایدر.

عسکرلك و غیرلر.

اماملر و بالالری ١٤١٩ نچی ماده موجبنچه تن جزالرندن معفو ایسه‌لرده، و یرگولردن وعسکرلکدن معفو دگللردر. شویله که: محاربه ظهور ایتدیکنده یاکه تعلیمات عسکریه ایچون دعوت ایدلدکلرنده غیر کیمسه‌لر ایله برلکده خدمت ایچون حاضر اولمیه مجبورلردر. بوندن آڭلاشلدیغینه کوره اهل اسلامك علماءٔ

Из фондов Российской национальной библиотеки

کورلسه. اما شریعت جهتنچه عیبلری اولندیغنده عزل ایتدرمك و یاکه باشقه روشچه جزاً ویرمك (عتاب ـ تعذیر) اداره‌ٔ شرعیه وظیفه‌سی اولور. یعنی عزل لازم اولدیغنده ولایت محکمه‌سندن صوراب عزل ایتدرر. باشقه جزالری کندی طوغری اعلان ایدر.

محله خلقینك موءذن، امام، خطیب انتخاب ایتدکلری وقت اولان اتفاق نامه‌لری (پریغاوورلری) قوتنده اولدیغی حالده؛ عزل ایتدرمك ایچون اولان اتفاق نامه‌لری قوتسزدر. بناءً علیه یالڭز محله خلقینك اتفاق نامه‌سنی سند ایدوب محله عالمی عزل اولنماز (دیپارتامینت طرفندن ۱۸۹۵ نچی ییل ۵ نچی اییول ۱۱۴۷ نچی نومبر اوزرنده اداره‌ٔ شرعیه‌گه یازلمش کاغد.)

معاشلری

خدمتلرنده اولان مدتلرنده اماملرك معاشلقلری (مسکن، شم، اودون کبی) انتخاب ایدن محله اهلی اوستنده‌در. ذاتا محله اهلینك ایلك، محله آچدقلری وقت و صوڭره هم انتخاب ایلدکلرنده اولان اتفاق نامه‌لری، مسجد مشقتنی التزام ایتمك اولدیغی کبی محله عالملرینك هم مشقتلرینی التزام ایده‌چکلرینه اوشانچ یازوی

Из фондов Российской национальной библиотеки

خدمتلرندن بوشانوب طورر و چیتلره یورر ایچون ادارهٔ شرعیه
اعضالری داخلیه نظارتندن ، امام و خطیب هم آخوندلر ولایت
محکمه‌سندن ــ اگرده اون بش کوندن آرتق مدت‌که اولورسه ــ
اجازت آلورلر (دیپارتامینت طرفندن ۱۸۹٦ نچی ییل ، ۷ نچی
فیورال، ۲٤٤ نومیرده ادارهٔ شرعیه‌گه یازلمش کاغذ).

اما روسیه‌دن طشرویه کیدر ایچون عموم ملکیه مأمورلری
حکمنده اولوب ۳ نچی جلد ۷٦۷ نچی ماده (۱۸۹٦ نچی ییل)
موجبنچه ولایت محکمه‌سی واسطه‌سیله داخلیه نظارتندن رخصت
آلمق لازم کلور (دیپارتامینت طرفندن ۱۹۰۱ نچی ییل، ۲٤ فیورال
۱۰٦۰ نچی نومیر اوزرنده ادارهٔ شرعیه‌گه یازلان کاغذ).

عزل ایدلمکلری

محله عالملرینك نصب اولنمقلری ولایت محکمه‌سینك تصدیق
ایتمه‌سی ایله تمام اولدیغی کبی عزل ایدلمکلریده مذکور محکمه‌نك
عزل ایتمه‌سیله اولور. شویله که: بر امام کندی کندینی اصلا عزل
ایده آلماز و : « بن بو خدمتی ترك ایتدم ، قویدم ، طاشلادم»
دیه براقسه قارشمای طورر ایسه‌ده همیشه خدمتنده حساب ایدلنور.

ولایت محکمه‌سی طرفندن محله امامری اوشبو وقتلرده عزل
ایدلنورلر : کندیلری استعفا ایدرلرسه، نظام جهتنچه ، بور جر-
یمه‌لری اثبات ایدلنسه یاخود والی (غوبیرناطور) نظرنده سیاسی متهم

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

٢

ادارهٔ شرعیه (صوبرانیا)

اورنبورغ ادارهٔ شرعیه (صوبرانیا) سی « اوفا » شهرنده اولوب ، روسیه اسلاملرینك کوبسی بوڭا تابعدر . اوشبو محکمه بر مفتی ، اوچ اعضادن مرکب اولوب سیکرتاری ، ترجمانلری ، ژورنالچی همده بر چوق یازوچیلردن عبارت کانسیلاریاسی واردر.

مفتی ، داخلیه ناظری تقدیمینه کوره ایمپراطور طرفندن تصدیق اولنور . مفتی ، بتون اداره خانه یه رئیس اولدیغی کبی مذکور محکمه دائره سنده اولان بتون اهل اسلامك هم دینلری جهتچه رئیسلری حساب ایدلنور .

اعضالر ، مفتی تقدیم ایتمه سیله اوچ ییلدن اوچ ییله قدر داخلیه ناظری طرفندن تصدیق ایدلنور . مفتی و اعضالرك تصدیق ایدلمکلری ، مناسب محکمه لره رسمی کاغد واسطه سیله اعلان ایدلنور ، کندی نامله رینه مخصوص اوله رق منشور فلان ویرلماز .

ادارهٔ شرعیه طرفندن تفتیش و حکم اعلان ایدلنه چك اشلر

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولور. بو كبی اتفاق نامه‌لری اولنمادیغی وقت حتی باشقا محله آچلماز و مسجد بناسینه رخصت ویرلماز (١٢ نچی جلد ١٥٥ ماده‌نك ایكنچی حاشیه‌سی ١٩٠٠ نچی ییل).

لكن دیدیكمز روش اوزره امامل‌رنی تربیه ایدن محله وارلغی بو كونه قدر ایشدلمیور. بلكه كره‌ك بای وكره‌ك فقیر محله اولسون، هاملری محله اهلینك مقداری معلوم اولمیان خیراتی سایه‌سنده و بعضیلری‌ده كندی كسبلری ایله فائده‌لنوب كون كچررلر.

محله عالملرینك واجب صدقه‌لر ایله تربیه‌لنه‌كاری، علم الاقتصاد وعلم الاجتماع البشری فنلری جهتندن قارالدیغنده فائده‌لیمی و یاكه ضررلیمی؟.. هیده شریعت قاعده‌لرینه تطبیق ایدلدیكنده بویله معامله درستمی؟ ایدیكندن بحث ایدلنه‌چك بر بو اورن دگلدر. شایان تعجبدركه، قزان، بلغار و عموما اورال وسیبیریا ولایتلرنده نیچه یوز ییللردنبرو نه قدر مشهور عالم وفاضللر كلوب كتمش ایسه‌ده اوشبو مهم مسئله‌لر خصوصنده بر بیت مقداری اولسون بزلره یادكارلری قالمامشدر. توز، چالمه قویرغی، چوپره، چای شكر حقنده صانسز رساله‌لر طابلدیغی حالده، ذكر ایندیكمز مسئله حقنده بر بیت قدر اولسون رساله طابا آلمادق، بزم عادتمز هر وقت: «صلت علی الاسد بلت عن النقد» قاعده‌سینه مبنیدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

اداره‌ٔ شرعیه‌ده حکم و فتوی ماده‌لرینه برسوزه اتفاق اولماز ایسه کوب طرف سوزی ، ایکی طرف صان حسابیله برابر اولنورسه مفتی اولان طرف معتبر اولور . رضا اولمیان طرف کندی خصوصی فکری اوزرنده امضا ایدر . مفتینك یالگز ایلمش حکمی قوتسزدر .

اداره‌ٔ شرعیه حکمینه رضا اولمیان کس ، کندیسی تابع اولان غوبیرناطور آرقلی داخلیه ناظرینه شکایت ایدر . غوبیرناطور ایسه لازم اولان معلوماتی اداره و غیر اورنلردن جیوب داخلیه ناظرینه مرافعه ایلر . داخلیه ناظری ایسه اداره‌نك حکمینی یا فسخ ایدر یاخود شکایت کاغدنی رد ایلر و بونگله اش تمام اولور .

مقصد

۳

شریعت و قانون

بو رساله‌ده مقصود اوله‌رق سویلنه‌چك شیلر اسلام قواعدی اوزره بناء ایدلن « قضاء » و آکا متعلق اولان بحثلردن عبارت ایدی . بونده قدر یازدیغمز جمله‌لر ایسه شوکا مقدمه اوله‌رق ایراد ایدلمشلردر . اوشنداق قضاء ، احکام مسئله‌لرنی سویلمازدن ایلك برده شریعت ایله قانون حقنده بر مقدار بیان ایلمك لازم اوله‌چقدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

بونلردر : اصول عبادات ، نكاح و طلاق اشلری ، وصیت همده تقسیم تركه و وارثلك ، زوجیت خصوصنده ظاهر اولان دعوالر ، محله امامری طرفندن اعلان ایدلن حكملر اوستوندن اولان شكایتلر.

اهل اسلام آراسنده ظهور ایدن نكاح و طلاق دعوالرنك امامری یا كه عادی كیمسه‌لری قاضی نصب ایتمك وظیفه‌سی ، بو كونگی نظاملره كوره اداره‌ٔ شرعیه‌ده یوقدر . هر نه قدر محله عالملرینه اداره طرفندن عائله نزاعلرینی فصل ایتمك طوغروسنده فرمان (اوكاز) ویرلور ایسه‌ده بویله فرمانلر ١٣٤٥ نچی ماده‌یه بناءً ایدلنه‌رك ویرلدیكندن بوكا قاضی نصب ایتمك معناسی ویرلماز. زیرا مذكور ماده‌نك قوتی محله عالملرنده ایلكدن هم واردر ؛ بلكه اوكازك قوتی اولسه قالسه مخصوص اوشبو حادثه حقنك باشقه امامرك وظیفه‌لرینی لغو ایتمك اولور . شویله‌كه ، مثلا: بر محله ده ظهور ایدن نكاح و طلاق دعواسنی باقوب شرعا حل ایلمك شو محله امامرینك وظیفه‌لری ایدی . اگر ده اداره طرفندن باشقه بر محله امامینه اوكاز ویرلور اولسه ، محله امامرینك حقلری ابطال اولنمش اولور . بر محله‌ده اولان ایكی امام حقنده هم اش بویله‌در .

نكاح و طلاق دعوالرنده استطراد بوللو مال دعواسی ظاهر اولور ایسه صوبرانیا یالگز نكاح وطلاق ماده‌سنی فصل ایدوب مال دعواسنی ملكیه محكمه‌لرینه ترك ایدر (١٣٩٩ نچی ماده .) مگرده طرفین كندی رضالقلری ایله مال دعواسنی هم شرعا حل ایتمه‌سنی رجاء ایدرلر ایسه اول وقت بونده هم حكم اعلان ایده بیلور .

Из фондов Российской национальной библиотеки

« بر زمانده ثابت اولان شی خلافنه دلیل اولمازسه ، همان ثابتدر »، « مشقت منفعتی جلب ایدر » ، « ضرورت ، ممنوع اولان شیلری ده مباح ایدر » ، « ضرورت کندی مقدارینه کوره‌گنه تقدیر ایدی- لنور » ، « ضرر عامدن خلاص اولمق ایچون ضرر خاص اختیار ایدلنور » ، « زمان اوزگرمك سببندن حکم اوزگره بیلور » « بقاء ابتداءدن اسهلدر » کبی قاعده‌لر هر وقت قانون استناد ایدلنه‌چك اساسلر اولور .

بو کونده اللرده متداول اولان فقه کتابلرینك حاوی اولان مسئله‌لرندن باروسی قانون دینلسه خطاء اولماز ؛ بونك ایچون حنفی مذهبنده الك معتبر ومعمول اولان «هدایه» کتابنی تتبع ایتمك کافیدر . ایشته قضاء کرسیسی اوزرینه اوطورمش کس ایچون بونلری بیلمك و هر برینك لازم اولان مرتبه‌لرینه کوره عملده اولنمق لازم کلور .

مقصد

٤

قضاء ـ قاضی

ایکی کیمسه آراسنده اولان نزاعنی، شریعت بیوردیغی روش ایله آیرمغه قضاء وبویله آیروچی کیمسه‌گه ده ـ اگرده شرطلری تابلنور ایسه ـ قاضی دینلور .

ایشته اوشبو حکمته مبنی اوله‌رق بو برده اوشبو مقصدی درج ایندك .

شریعت نه‌در، قانون نه‌در؟ .. ایکی کیمسه آراسنده بر حکم اعلان ایده‌جك کیمسه ایچون بونی آیروب بیلمك الك برنجی وظیفه اولور .

شریعت ، دیه قرآن شریف ، حدیث ، اجماع امت و قیاس دینلن دلیللرك بوینه مستند اولان حکملره و قانون ، دیه‌ده بر زمان یاکه بر مکان اقتضاسنه کوره محض رأی ایله ترتیب ایدلن نظاملره دینلور. کوچلی بر ضرورت اولمادیغنده حکم شرعی نه کبی اورن ونه کبی زمان اولسه‌ده اولسون بتون اهل اسلام ایچون عام و لازم اولوب ، تبدیل و تغییر ایدلمك احتمالی اولماز . اما قانون بویله دگلدر . زیرا ایکنچی بر اصلح اش ظاهر اولدیغنده قانون ایکنچی صورت ایله تبدیل اولنه بیلور .

یالگز قزلك الوشی یاروم مال ایدیکی شریعتدر. زیرا قرآن شریف ایله ثابتدر . بناء علیه آخر زمانه قدر بو حکمی تغییر ایتمك ممکن اولماز . اما عنین دعواسنده علم طبدن خبری اولانلر ایله اولمیانلری تفریق ایتماکسزین ، نه کبی اولسه‌ده اولسون خاتونلر شهادتی اوزرینه مراجعت ایدلمك قانوندر .

شرع شریف اصللرینه خلاف اولماز شرطیله ، مؤمنلر هیئت اجتماعیه و عدالت قاعده‌لرینه بناء ایده‌رك مستحسن کوردکلری صورتده قانون وضع ایده بیلورلر . «ایکی ضررك یڭگلی اختیار ایدلنور» ، «بربرینه خلاف اوله‌رق بر کیمسه‌ده ایکی تورلی حق اولماز» ، «دفع مضرت وجلب منفعت لازم» ، «شك ایله یقین کتماز» ،

فقه اسلامینك نیگزی یا که اسلاملرده حقوق علمینك قاعده سی‌ده عمرالفاروق ابن الخطاب رضی‌الله‌عنه حضرتلرینك حدیث و سیر هم تاٴریخ کتابلری طرفندن قبول ایدلنه‌رك کوچرلمش بر مکتوبی درکه، مذکور مکتوب ایسه مشارالیه حضرتلری طرفندن کندی ولایتنده، قضا منصبنه تصدیق ایتدیکی مناسبتله ابو موسی الاشعری حضرتلرینه یازلمش ایمش، الحق علم ایله عقله مستند اولان بر مکتوبدر *). حضرت عمرك بیوك بر ذات، عدالت ایله عقلنی جامع، فن حقوقده فرق الحد ماهر ایدکینه اوشبو رساله‌لری دلیل اولور.

قضاء و قاضیلق، قرآن شریف، حدیث و اجماع امت ایله ثابت اولان دین حکمی اولدیغی ایچون انسانلر معیشت ایدن اورنده فرض کفایه اولور. زیرا حق شرعیلری منع ایدن کیمسه لری الزام ایتمکله کندی صاحبلرینه ویردرمك قضادن باشقه اولماز. اوشبونك ایچون قضالق منصبنی آرادن هیچ کیم اختیار ایتمازسه شول اورنده اولان واقعه‌نی بیلن ذاتلرك جمله‌سی مسئول اولورلر **).

قضاء وقاضیلق هر نه قدر قرآن شریف و حدیثلر ایله ثابت اولور ایسه ده بونلر عبادات ایله بر حکمده اولان عائله دعوالری حقلرنده‌در. اما معاملات مدنیه خصوصلرینه دائر احکام منزله اوته‌گیلر قبیلندن اولمای، بلکه آنلره نسبتله

---

*) بز بو رساله‌ٴ شریفه‌نی بر قاچ یرده کوردك ایسه ده، الڭ درست صورتده طبع اولاننی ابوالعباس المبرد حضرتلرینڭ «الکامل» نام اثرلرنده اولانی دیه ظن ایتدك. خصوصا، غریب اولان لفظلری مشار الیه طرفندن شرح ایدلمشدر. (ج ١، ص ٩).

**) فتح القدیر لابن الهمام. ج ٥، ص ٤٥٣.

Из фондов Российской национальной библиотеки

قاضيلق وظيفه‌سنى ادا ايدوچى ، اسلام شريعتندن الك ايلك اوله-
رق جناب رسول الله افندمز حضرتلرى اولمشدر. رسول اكرم تبليغ
رسالت ايله ماءمور اولديغى كبى اهل اسلام آراسنده اولان دعوالر
حقنده حكم ايتمك ايله هم ماءمور اولمشدر *) .

قضاء منصبى خلافت منصبندن جزء اولديغى ايچون رسول اكرم
حضرتلرندن صوڭ ، صدر اسلامده اولان خلفاء راشدون بالذات
اوزلرى قاضيلق ايدرلر وبونى ايسه باشقه‌لره ويرمازلر ايدى.
لكن صوڭراق وقت اسلام دولتى فوق العاده كيڭايوب كتدكندن
خليفه لرده خلافت خدمتلرى ايله زياده مشغول اولدقلرندن ، قضاء
اشلرى ايله اشتغال ايدرگه فرصتلرى ينشمبه‌چگنى گوزل آڭلاب ،
بو وظيفه‌نى اوزلرندن آلوب باشقه‌لره ويرورگه مجبور اولديلر.

مذكور منصبى ايسه الك ايلك باشقه لره تابشران خليفه ــ بزه
معلوم اولديغينه كوره ـ حضرت عمر اولوب ، ابو الدرداء عويمر بن
مالك الخزرجى‌نى مدينه يه ؛ مغيره بن شعبه وآنك صوڭنده ابو امية
شريح بن الحرث الكندى نى كوفه يه **) ؛ مغيرة بن شعبه وآنك
صوڭنده ابو موسى عبد الله بن قيس الاشعرى نى بصره‌يه ***) ؛ كعب
بن يسارى مصره ****) قاضى ايتدیكى مرويدر.

*) ٥ نچى، ٤٦ نچى، ٥٤ نچى آيت . ٢٤ نچى سوره ٤٧ نچى، ٥٠ نچى آيت ٤٠ نچى سوره ١٠٦ آيت .

**) تذكرة الحفاظ للحافظ العلامة شمس الدين الذهبى . ج ٥، ص ٥١ .

***) اسد الغابة . ج ٣، ص ١٤٥، ج ٥، ص ٣٠٩ .

****) بو طوغروده بر آز سوز واردر . اسد الغابه‌يه مراجعت اولنه . ج ٤ ص ٢٤٩ .

Из фондов Российской национальной библиотеки

بو عصـرلرده قاضیلـری قاضی القضات نصب ایلر و قاضی القضاتیده خلیفه نصب ایدر ایدی .

قاضیلق منصبنی امیرالمؤمنین یاکه آنك طرفندن قویلمش سلطان وامیرلر تصدیق ایدرلر *) . بونلر اولنمادیغنده هر بر حکمدار و دولتلر طرفندن تقلید ایدلمك جائزدر. حتی که ضرورت اولد- یغنده مسلمان دگل پادشاهلرك کندی تبعه‌لری اولان اسلاملره اوز آرالرندن مسلمانلری قاضی نصب ایته‌کلری درست اولور . بویله قاضیلر ، شریعت قاشنده قاضیلر اولوب ، ایلمش حکملری نافذ و لازم اولور. اوشنداق اهل اسلام طرفندن انتخاب ایدلمك سببندن شریعت نظرنده قاضی حساب ایدلنور **) حتی بعض کیمسه‌لر ، بر یرده اوچ عدد مسلمان اولنورسه آرادن بربنك قاضی اولمه‌سی؛ قاضی و امام هم والیلرنی اهل اسـلام کندیلری انتخاب ایلمکاری مشروعدر، دیبورلر ***) .

قاضیلق ، اورن ، وقت ، شرط ایله قیـد ایدلمه‌سنی قبول ایتدیکی کبی بعض ماده‌لـر استثنا ایدلمك اوزره هـم درسـت اولور ****) .

بناءً علیه فلان اورنده یاکه فلان وقتده یاکـه فلان شرط تابلدیغنده یاخود فلان اورنده قاضی اولدك لـکن فلان و فلان کبی ماده‌لره حکم ایتمیه مأذون دگلسین ، دیه نصب اولنان قاضیلرده جمـله شرط واستثناءلر معتبردر .

---

*) فتح القدیر . ج ۵ ، ص ۴۵۸ .

**) فتح القدیر . ج ۵ ، ۴۶۱ .

***) نیل الاوطار . ج ۸ ، ص ۴۹۶ . « لایحل لثلاثة یکونون بفلاة من الارض الا امروا علیهم احدهم » حدیث شریفی شرحنده‌در .

****) فتح القدیر. ج ۵ ، ص ۴۵۸ .

Из фондов Российской национальной библиотеки

كوب مرتبه آزدر. بناءً عليه بو كبيلرده اولان احكام و قضالر غالب احوالده كوره مجتهدلرك اجتهادلرينه بناءً ايدلنه‌رك فصل اولنور.

قاضيلق منصبنى بخشى آدملردن كوبلر اختيار ايتمديكلرى كبى، كوبلر هم احتياط ايتديلر. فرض كفايه‌نى ادا ايدوب طوروچيلر — منصبلرينه لائق اولمقلرى شرطيله — اولديغندن بو منصبى اختيار ايدوب ايتمك نيته كوره‌در. آدميلر عمللرينه كوره جزالنورلر و عمللرده نيتلره كوره‌در.

قاضى نصب ايدلنلرك اوّلى، عصر سعادتده جناب رسول الله ايدى. حضرت على بن ابى طالب، معاذ بن جبـل، ابو موسى عبدالله ابن قيس الاشعرى (رضى الله عن جميعهم) جنابلرنى قاضـى ايدرك يمن ولايتنه ارسال ايتمشيدى *).

مقدم عصرلرده، خليفه‌لر هر اقليمه مخصوص اوله‌رق بر قاضى تعيين ايتديكلرى حالده صوڭراق وقتلرده اسلام خلقى كوبايديكى جهتله، دگل بر اقليمه حتى هر بر شهرلره و بر شهرك كوب يرلرينه مخصوص اوله‌رق قاضيلر نصب ايدركه مجبور اولمشلردر.

عباسيلردن هارون الرشيد زماننده مدينة السلام «بغداد» ده كوب قاضيلر حكـم ايدرلر و بونلرك‌ده برى الك بيوك اعتبار ايدلمكله قاضى القضات عنواننده اولنور ايدى. بويله عنوان ويرلن ذاتلرك الك ايلكـسى ابو يوسف يعقوب بن ابراهيم الانصارى**)

---

*) جامع الصحيح للامام البخارى رضى‌الله‌عنه. ج ٥، ص ١٠٧ - ١١١ و ج ٨، ص ٥٠ - ١١٤.

**) وفيات الاعيان. ج ٢، ص ٣٠٣.

Из фондов Российской национальной библиотеки

قاضی تقلید ایندیرکنده خواه قول ایله اعلان ایتمك طریقی ایله اولسون و خواه منشور و توقیع یازمق اصولی اوزره اولسون «قاضی» و «حاکم» لفظلری ایله تقلید شرط اولمایوب بلکه بونلری لازم ایده‌جك عنوان اولمه‌سی کفایت ایدر. بو ایسه هر عصر و هر مملکتك عرفلرینه مبنی بر شیء اوله‌جقدر. بر عصر-لرده «مصر امیری»، «عراق والیسی»، «امیر العسکر» «قائد العسکر»، «یمن والیسی» کلمه‌لری تحتنده قاضیلق حتی قاضی نصب ایتمکلك وظیفه‌لری اولنور ایدی.

قاضی، امیر، قائدلره عصر سعادتده، منشور و یرلمك، توقیع یازلمق اولمادیغی حالده، فارس و یونان مدنیتلرندن کوچرگیچ آلوبمی یا که اقتضاء زمان اجبارینه کوره‌می؟ اسلام حکومتلری طرفندن منشورلر یازلنوب اللرینه ویرلمه‌یه باشلاندی. صوکره ایسه بو شیء تدریج اوزرنده آز المقده‌در. احتمال که بر وقت بتون بتونه بتار. منشور و یرلمکدن اصل مقصد ایسه خلقه اعلان ایتمکله برابر تزویر احتماللرندن سلامت اولمقدر. حالبوکه، دولتلرك و ولایتلرك رسمی جریده‌لر (غزته‌لر) نده یازلنوب اعلان اولنمق بو مقصدی دخی مکمل صورتده اداء ایدر.

قضاء وظیفه‌سنی لازم ایده‌جك بر عنوان ایله نصب اولندیغی صوك، منصبندن کوبمی آزمی فائده لنوب طوردیغی حالده، اوستینه لازم اولاچق و کندینه تسلیم ایدلن وظیفه‌لرك اداسنده مساهله ایلمك نظام و شریعت جهتنچه قباحت عد ایدلنسه کرك.

قذف خصوصنده حد یورتلمه‌مش، عقللی، آزاد، بالغ و کوزلی اولان مسلمانك قاضی اوله‌سی درست ایسه‌ده، قاضیلقه کامل اولمق

Из фондов Российской национальной библиотеки

اوشنداق بر دعوانی، ایکی یا که اوچ کیمسه فصل ایتمك اوزره نصب اولنان قاضیلرك بری یا که ایکیسی تفتیش ایتارك ایلمش حکمی نافذ اولمای، جملەسینك اشتراك و اتفاق اوزره اشلەلری لازم کلور. بو قبیلدن دعوایی فصل ایتمك ایچون بر جماعتدن مرکب اولان بر هیئتك اکثر اعضاسی بر لکن اولمق اوزره دعوانی باقمق و بو اکثریتده کوپ طرفی بر سوزده اولمق شرطیله حکم ایتلنورگه تعیین ایدلن خصوصده (ادارهٔ اسلامیهٔ اورنبورغیه کبی) جملە قید لر معتبر اولور. خصوص بر مذهب ایله حکم ایتمك شرطی اوزره تعیین ایدلن قاضیلر و حکملرده بویلەدر، دیبورلر *).

ایکی طرفك اتفاق و التماسلرینه کوره اوچونچی بر کیمسه یا که بر قاچ کیمسه و هیئتك خصوص تعیین ایدلن ماده‌ده حکم ایتمه‌سی جائزدر. بویله قاضیلره «قاضی محکم» دینلور هم ده عادی قاضیلردن بونلرك بر قاچ آیرم حاللرده واردر.

قاضی اولمق ایچون منشورنده «قاضی» یاخود «حاکم» و «امیر» کبی عنوانلر یازلمق شرط اولمه‌سی شویله طورسون بلکه اصل منشور یازلمقده شرط دگلدر. بلکه تقلید ایدن کیمسه نك تیل ایله سویلمه‌سی و یا که نیچوك اولسه ده عرف زمانه کوره بیلدرمه‌سی کافی اولور. (عصرمزده اولان شار صالمق اصولی کبی).

---

*) اما بنم فکرمه کوره، مذهب ایله مقید اولمق حقنده شارع طرفندن هیچ بر تکلیف وارد اولمادیغی سببندن، قاضیلرنی معلوم بر مذهب ایله حکم ایدرگه تکلیف ایدرگه هیچ بر خلیفه و سلطان هم حکومت حقی یوقدر.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

اشتراط اصل درستلگی ایچون اولمای بلکه یالگز اولی اولمق ایچوندر. زیرا قضادن اصل مقصود ایسه حقلری ایه‌لرینه تاپشر-مق اولوب، بو ایسه مجتهد دگل کیمسه‌لر طرفندن هم اجراء ایدلمك ممکن اولور. هرنه قدر مجتهد دگل قاضی کندیسی طوغر-یدن طوغری به حکم چقاره بیلماز ایسه‌ده باشقه برر مجتهددن فتوی آلمغل حکم ایتمه‌سی ممکن اولور *).

بوڭا کوره مجتهد دگل بر قاضی طرفندن ایدلان حکم، ابو حنیفه رضی الله عنه‌دن مشهور اولان مذهبه کوره، درست ونافذ اولدیغی حالده قالان مذهبلره کوره درست دگلدر. فقط بو یرده ابو حنیفه گه اسناد ایتدیکمز سوز حقیقت کندی سوزیمی، یا که صوڭ کلن مشایخلر طرفندن استخراج ایدلان سوزلر جمله سندنمی؟ بو ایسه هنوز معلوم اولمادی.

قاضیلق ایچون اجتهاد شرط دگل دیبان سوزه صوڭ زمانلرده تصنیف ایدلان فقه کتابلرنڭ بر چوق دلیللر کتورلور. لکن دعوالری اثبات ایتمك ایچون دلیللرڭ کوب اولمه‌سی دگل بلکه قوتلی اولمه‌سی لازمدر. بناء علیه بویله کوب دلیللره معارضه ایدنلر هم یوق دگلدر. بلکه بونلر، «اجتهاد شرط دگل» دیبان سوزی مطلقا بر حقسز سوز جمله سندن عد ایدرلر. هم‌ده جناب رسالتپناه افندمزڭ حضرت معاذی یمن ولایتنه کوندردیکنده حضرت معاذ دن ایشتد-یکی جواب اوزره حمد ایدرك مطلقا قاضینڭ مجتهد اولمه‌سنی قصد ایتدیکی آڭلاشلنور، دیبورلر. بعضلرده: «قاضیلق ایچون اجتهاد شرط دگل» دعواسنی ایدنلر آراسنده واجتهادڭ منقرض اولدیغنی

*) فتح القدیر. ج ٥، ص ٥٦٦.

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایچون عـدل، عفیف، قرآن و حدیث شریفلردن درست معنا
فهم ایدرلك قوتی اولمق و بونکله برابر اولـگی قاضیلرك معامله
لرنی بیله آلورلق اعتباری اولمق شرطدر. بویله کیمسه‌لر اولند-
یغی وقت باشقه‌لر و خصوصا فاسقلرنی قاضی انتخاب ایتمك و نصب
ایتدرمك جائز دگلدر *).

قاضی اولمق ایچون، کندی کندینی اهل و مستحق بیلمه‌سی
کفایت ایتمای، بلـکه خلق لرك او کیمسه نی اهل کورمـکاری
لازمدر. زیرا کوب وقت اولور، کندی حالنی گوزل بیلماد-
یگندن، هیـچ اهل اولمادیغی بر اشه کندینی لائق کورن ذاتلر
اولور. بناء علیه قاضی اوله‌چق آدمك عفت و عدالتی، فهم واستعدا-
دنی صنالمش اولمه‌سی وبوندن باشقه برده اکابر علماء حضورنده
کندی خدمتنه متعلق اولان فنلره دائر امتحان ایدلمه‌سی لازم
اولور. ذاتا قاضیلری امتحان ایتمك سنتی حادث بر شیء اولمای
حتی جناب رسالتپناه افندمز حضرتلرندن قالمشدر. بیوك صحابه
لردن بری اولان معاذ بن جبل حضرتلرینك حالی هرنه قدر معلوم
عالیلری اولمش ایسه‌ده، خدمت ایده‌چك اورنینه اوزاتدیغی
وقت: «ای، معاذ! حکم ایتدکك وقت نیه بناءً ایدرك حکم
ایارسن؟» دیه تکرار بر دخی استفسار ایلمشدر **) بو شی
ایسه امتحان دگل ده نه در؟..

قاضی اولمق ایچون مجتهد اولمق شرط اولدیغی حالده، ابو
حنیفه مذهبنده تصنیف ایدلان مشهور کتابلر بیانینه کوره بویله

---

*) فتح القدیر. ج ۵، ص ۴۵۷.

**) مصابیح السنة للامام البغوی رضی الله عنه، ص ۱۶۶.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مجتهد فكريله فصل ايدلمه‌سنی شرط ايلمش اولورلر، فايده‌سی شودرکه، باشقه مذهبلر: «قاضی، مجتهد اولسون» ديدکلرنده حنفيلر: «مفتی مجتهد اولمق شرطيله قاضينك مجتهد اولمه‌سی هم جائز» ديورلر.

اهل اسلام آراسنده نکاح، طلاق و بوڭا تابع اولان عائله‌گه مخصوص دعوالرنی فصل ايدن قاضينك مسلمان اولمه‌سی، هيچ نزاعسز، شرطدر. (قرآن شريف سوره ٤، آيت ٦٢-٨٥، ١٤٠ و سوره ٩، آيت ٨٢)

خريستيانلرنڭ نکاحلری شرعی اولمه‌سی ايچون روحانی عالملرندن برينڭ حاضر اولوب رسم دين اجرا ايتمه‌سی شرط اولدیغی کبی، نکاح و طلاق هم ده عائله نزاعلرنده (عبادت معناسنده اولدقلری ايچون) فصل ايدر ايچون قاضينڭ اسلام دينندە اولمه‌سی لازم اولور. غير مسلم اولان بر کيمسه هر نه قدر علوم اسلاميه‌ده ماهر اولسه‌ده اولسون، جماعت نمازنده امام اوله‌رق اوقومه‌سی جائز اولمادیغی کبی، حقوق اسلاميه‌گه نه قدر آشنا اولسه‌ده اولسون خصوص سويلدیکمز ماده‌لرده اعلان ايدن حکمی قوتسز اوله‌چقدر.

اوشبو سبب ايچوندرکه، عباسی خليفه‌لر، اڭ بيوك منصبلری يهوديلر، خريستيانلر، پت پرستلره *) ويردکلری حالده قضا مرتبه‌سينڭ اڭ کچکنه‌سی اولسون، اسلامدن باشقه‌لره ويرمامشلردر.

*) اصلی بود پرست اولوب، اولـگيسی ترکی وصوڭغيسی فارسی سوزلردر. ايلك زمانده «پت پرست» ديه معروف اولان خلقلر بو کونده «بود پرست» ديمکله شهرت اولمشلردر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

تشهیر ایلیانلر جمله‌سنده، علم و معلومات جهتنچه رسول اکـرم قاضیسی اولان عتاب بن اسید مرتبه‌سنده عالم ذاتلر وار، بونلرنك ایسه بویله حاللر ایله معلوم دعوانی ایتمه‌لری صرف بر کفران نعمتدر! » دیه تعجب ایدرلر.

حنفیلر، قاضینك مجتهد اولمه‌سنی نیچون شرط ایتمادیلر، قالان مذهبلره نه حکمته مبنی موافقت ایتمادیلر؟ .. بونك سببی ایسه دلیل شرعی جهتنچه اولمای، بلـکه زمان ومکان اقتضاسنه مجبوریت اولمشدر. بونی آچیق صورتده آکلامق ایچون علم تاریـخ غنه دگل، بلـکه بوندن اوستون تاریخك فلسفه‌سنی بیلمك اقتضا ایدر. تاریخ فلسفه‌سیله آشنا اولان ذاتلر بوندن اصلا تعجب ایتمازلر. عباسی خلیفه‌لرنك میدانه چقدقلری کونلری ایله مأمون وامین کونلرینه قدر اولان ماهتلری کوز اوکینه کتورن کیمسه‌لر قاضیلرنك مجتهد اولمقلری شرط ایتمك ممکن دگل ایدیکنی علنی صورتده اعتراف ایدرلر.

بز ایسه تفصیلاتی بر جانبه طاشلاب بو برده شونی دیورزکه: حنفیلرنك قاضیلرده اجتهاد شرط ایتمادکلری ضرورت اجبار ایندیکندن ایدی، ضرورت حاللرنده ایسه باشقه مذهبلرده بتون بتونه دعوالرنده مصر اولمازلر. بو تقدیرچه هر بر مذهب بر نقطه‌یه جمع ایدلنور، یاخود جمع ایدلمیه یاقین کلور.

بوندن باشقه، حنفیلر هر نه قدر قاضی اولان کیمسه‌نك مجتهد اولمه‌سنی شرط ایتمامشلر ایسه‌ده، بر مجتهد فتواسیله فصل دعوا ایتمه‌سنی شرط ایتمشلردر. حال بویله اولدیغندن بو مسئله ایکنچی جهتدن باقلدیغنده تمام موافقت حاصل اولور. زیرا هر ایکی طرف، دعوانك بر

Из фондов Российской национальной библиотеки

کندی مقصودینی تفتیش ایده‌رك تابا بیلمك قدر قوه‌سی اولمق کافیدر.

مجتهدلك بیوك و شریف بر منصب ایدیکنده شبهه یوق، هوبله ایسه‌ده آوروپا و روسیه دولتنده «آکروژنی صود» و «صودیبندایا پالاتا» کبی محکمه‌لره چلبن (اعضا) اولمق، مدعی عمومی (پروقورور)، محامی (پریساژنی پاۋیرینی) اولمق ایچون شرط اولان شیلرك یاروسی قدر اولسون بیلمك شرط دگلدر. اصول الفقه فننده بحث ایدلان خاص، عام، مطلق و مقید، مجمل و مبین، ظاهر و مأول، منطوق و مفهوم، ناسخ و منسوخ، علة و قیاس، اشارت و دلالت قاعده‌لری زاقونده‌ده واردر. خصوصا اسلامده ناسخ و منسوخ معدود و آز اولدیغی حالده زاقونده صانلمیه‌چق درجه‌ده کوبدر. بوندن اوستون بوقاروده ذکر ایتدیکمز کیمسه‌لر ایچون روس تیلندن باشقه بر چوق اجنبی تیللری بیلمك لازم اولدیغی کبی روما پراۋالری ایله آشنا اولمق هم ضروردر.

مجتهدلك، خطیبلق هم قاضیلق و غیرلر کبی مناصب دینیه دن اولمای، بلکه مهندسلك، جراح و طبیبلق قبیلندن استعداد و کسب سایه‌سنده وجوده کلن صناعت جمله‌سندن و ایکنچی تعبیرله «مرتبهٔ علمیه» دندر. اوشبو سبب ایچون مجتهدلك مرتبه‌سی عزل ونصب ایدلمکی قابل دگلدر. طبیب، هرنه قدر، تعیین ایدلن منصبندن عزل ایدلنور ایسه ده همیشه طبیب اولدیغی کبی، مجتهد هم نیچه وجه اوزرنده عزل ایدلنسه ده ایدلنسون،

مقصد

٥

اجتهاد ـ مجتهد ـ مفتی .

فقیه اولان کیمسه نك شریعت حکملرینی بیلمه‌سی ایچون طرشمه‌سی اجتهاد ، بویله طرشوچی کیمسه ده مسلمان ، بالغ ، عقللی ، عفیف ، عادل و دلیللردن حکملر چقاره بیلورلك قوتی و ملکه‌سی اولمق شرطیله « مجتهد » اولور . خلقلره دین امرلرینی تعلیم ایدن مجتهدلره « مفتی » هم دیللور . مفتی نك مجتهد اولمه‌سی شرط ایدیلکنده معروف مذهبلر طرفندن اتفاق واقعدر ، دینلسه بر قدر درست اولور. ایکنچی بر نقطه دن قارالدیغنده فقیه ، مجتهد ، مفتی کلمه‌لری بر سوزدر .

مجتهد اولمق ایچون قرآن شریف و سنت رسول اللهدن حکم شرعی تعلق ایدن قسملرندن حکم استخراج ایده بیلمك ، اصول الفقه فنی ایله آشنا اولمق ، سلفلر یولی اوزره (کلام اهلی یولی اوزره دگـل) اعتقاد درستلمك ، لغت عربیه بیلمك لازمدر. لکن بونلری حفظ ایلمك و یا که جمله قاعده‌لرنده فوق العاده متبحر اولمق شرط اولمای ، بلکه حاجت اولدیغی وقت

Из фондов Российской Национальной библиотеки

مقصد

٦

مجتهدلر منقراض اولمه‌سی

بر طائفه فکرینه کوره: « مجتهدلردن بوش زمان اولنماز» و ایکنچی بر طائفه دیدکینه کوره: « مجتهددن بوش زمان اوله بیلور » . بو صوڭ طائفه دخی ایکی‌یه آیرلوب بری ایسه: « مجتهد اولنمادیغی بر زماندن صوڭ مجتهد ظهور ایتسه ممکن» دیدکلری حالده ایکنچی‌سیده: « ایمدی اجتهاد زمانی منقرض اولدی. ظهور ایده‌چك دگل » روشنده بر دعواده اولنورلر.

« اجتهاد منقرض اولمادیغی حالده بعض بر وقت مجتهددن بوش زمان اولور » دعواسی بیوك بر دعوا اولنمادیغی جهتله، بو طوغروده بر برینه قارشو اولان دعوالر: « اجتهاد منقرض اولدی » دیمك ایله « خیر! اجتهاد منقرض دگل » دیمكدن عبارت اولور . بو ایکی دعوا صاحبلری، کندی دعوالرینی اثبات یولنده ترتیب ایدن وجهلری و ایراد ایتمکده اولان دلیللری فوق العاده

Из фондов Российской национальной библиотеки

گنه مجتهد در . لکن مرتبهٔ علمیه‌لر حجرنی قابل اولور. اوشبو جهتدن مجتهد، مجتهدلکندن و فقیهلکندن عزل ایدلماز ایسه‌ده فتوادن مجبور اوله بیلور. حتی بر وقتلر ابو حنیفه حضرتلرینه فتوا ویرمکدن حکومت طرفندن حجر ایدلمشیدی.

مجتهدلك ایران دولتنده مرتبهٔ دینیه‌دن اولمه‌سی مرویدر. اویله اولسه آنلره کوره مجتهد، مجتهدلکدن عزل ایدلنور، مجتهدلکه نصب اولنور و باشقه مرتبهٔ دینیه‌لر مثالنده استعمال اولنور. فقط بو حاللر اویله کیمسه‌نك یالگز منصب دینی اولان مجتهدلك صفتنه غنه عارض اولور. یوقسه یوقاروده تعریف ایتدیکمز روشچه مجتهدلك صفتنی هم حائز ایسه اول حالی همیشه مرتبهٔ علمیه دن اولوب، آنده عزل و نصب، صورت طوتماز.

بر کیمسه‌نك فقه بابلرینك برنك مجتهد اولمه‌سندن هر بابنده مجتهد اولمه‌سی، اوشنداق بر بابنده مقلد اولمه‌سندن جمله بابنده مقلد اولمه‌سی لازم کلماز. بناءً علیه بر مقلدنك مجتهد اولمه‌سی درست اولدیغی کبی، بر مجتهدكده مقلد اولمه‌سی جائز اوله بیلور.

مجتهددن بوش زمان اولورمی، یوقمی؟ .. بو ایسه صوك عصر اسلاملری آراسنده خلافلی بر مسئله اولدیغی کبی نزاعیده و ایکی طرفنك دلیللری‌ده اوزون اولان بر بحثدر؛ اوشبونك ایچون بو طوغروده آیرم مقصدده سویلرگه لزوم کورلدی.

Из фондов Российской национальной библиотеки

محصور اولنهچغی شبههسزدر . بو ایسه جناب رسالتپناه افندمز طرفندن : « خیرالقرون قرنی . . . . » دیه شهادت ویران قرنلر اولاچقدر . بناء علیه هجرتدن دورتنجی قرندن اعتبارا مجتهدلك منقرضدر . »

« گوزل بر فکر ایدلنسون ! اسلاملره کوره الڭ شریف اولان بو منصب ، حاضرگی کبی جاهلیت و بوزوقلق زمانلرنده موجود اولمهسی هیچ صورت طوتارمی ؟ . . »

« ابو یوسف القاضی ، محمد بن الحسن الشیبانی ، زفر و حسن بن زیاد کبی بیوك عالملر اجتهاد مطلق مرتبهسینه ایرشدکلرینی دعوا ایتمادکاری حالده ، بو عصرده اولان ذاتلر ، اجتهاد دعواسی ایتمکدن انصاف ایلاسونلر و حیا ایتسونلر ! . . . »

« ایمدی کچن مجتهدلر ، قرأن و حدیث شریفلردن استخراج ایدهرك جمله حاجت مسئلهلرنی تدوین ایتدیلر . بوندن صوڭ ایسه اجتهاد ایله حکم استخراج ایدرگه هم حاجت هم لزوم یوق . آنلر فقهسندن باشقه اولان فقه صاحبنه مردود و آنلر سوزلرندن غیری سوزلرده ضلالتدر ! . . »

« اگرده اجتهاد ایشکی آچیق قویلدیغی حالده طورر اولسه ایدی ، کندی اهلیتی بوقلغنی بیلمیهرك هم ده کندیناڭ علم جهتچه اولان مرتبهسنی تقدیر ایده آلمیهرق بعض بر ذاتلر اجتهاد ایتمیه شروع ایدرلر ، الوغ و کچوك مطلبلرده قرأن و حدیثلره اولور و اولماز صورتده تمسك دعواسنده اولنورلر ایدی . بو جهتدن دین اسلام هیچ تعمیر اولماز روشده ضرر کورمش اولور

کوب و اوزوندر . لکن بونلردن خبردار اولمقلقده جمله ایچون
مهم بر شیدر . شویله‌که : بو بابده یازلان سوزلار نه قدر کوب
و نه قدر اوزون اولسه‌ده اولسون ، آڭلاب طورمق بزم ایچون
الک ضرور بر ماده حل ایدلنور. زیرا حیات اجتماعیه، معیشت
ملیه جهتنچه اسلامك استقبالی یالکز اوشبو مسئله‌یه موقوف اولاچقنده
هیچ شبهه اولنماز . بناءً علیه بزلر بو ایکی مسلکه مخصوص اولان
دلیللری فوق‌العاده اختصار ایده‌رك بو برده « مناظره » کلمه‌سی
تحتنده ایراد ایتمیه قرار ویردك .

مناظره

برنچی مسلك : اجتهاد منقرض، اولدی شمدیدن صوکره مجتهد
اولمیه‌چق اوشبو سببلر ایچون : « فرعی مسئله‌لردن هر برینك
اصلی قران عظیم وحدیث شریفلر ایسه ده بو اصللر بعض وقت
ضمنی و اشارت یوللو بیان ایدلنور و بو سببدنده بونلری افراد
امتدن هر کیم ادراك ایده بیلماز ، زیرا بونك ایچون فوق العاده
صورتده علم و ادراك لازمدر ، بلکه بویله روشده مستثنا علم
صاحبلری گنه بیله آلورلر . اوشبو ذاتلر ایسه « مجتهد » دیه
تعبیر ایدلنورلر » .

« مجتهدلك فی حد ذاته هر زمانده اولنمه‌سی قدرت الهیه خارجنده
دگل ایسه‌ده بالفعل وجودی علم عصرلرینه و ایزگی زمانلرغنه

Из фондов Российской национальной библиотеки

اجتهاد انقراضنه کتورلن دلیللر ، فقه بابنده دلیل اولان شرعی سندلردن عبارت اولمای ، بلکه بالکز رأی و محض نفسلردن عبارتدر . بویله شیلر ایله اولندیغمز بیوك مطلب طوغروسنده استدلال ایدلماز . »

« بعض قوملرك ، قالانلرینه کوره خبر اولمه سندن آنلره اجتهادی تخصیص ایلمك وجهسزدر . زیرا « خبر » کلمه‌سی نك لغت جهتنچه بویله معنایه دلالتی یوقدر . جناب رسول اللهك کوز نورلری و باشقه بر چوق اصحاب کرام و اصفیاء نخام حضر- تلری شو زمانلرده غدر و ظلم شهیدلری اولندقلرندن ، مذکور حدیثده اولان « خبر » کلمه‌سندن کلبا باشقه بر معنا مراد اولندیغی ظاهر اولور .

« ابو یوسف و غیرلر ، اجتهاد مطلق مرتبه‌سنه ایرشدکلرنی دعوا ایتمادکلرندن « مجتهد مطلق دکللر ایدی » حکمی چقماز . مجتهدلك ایچون دعوا شرط دکلدر . ابو یوسف وزفرهم باشقه‌لر دعوا ایتما مثللر ایسه ابو حنیفه ، مالك ، شافعی ، احمد ، اوازعی و داود الظاهری ، ابو ثور و غیرلر دعوا ایتدیلرمی ؟ مجتهدلك منقرض دکل ایدیکی مادامکه شریعت مطهره‌یه خلاف دکلدر ، دعوا ایلمك انصافه هیچ وجهله خلاف اولماز . اصل حیاء ایدلنه‌چك شی ایسه دین بابنده رای ایله (دلیلسز) سوز سویلامك اولور . »

« کچن مجتهدلرك قرآن و حدیث شریفلردن حکم استخراج ایتدکلری انکار اولنماز . جناب الله آنلره رحمت ایتسون ! لکن امت اوسننه الی یوم القیامة حاجت اولنه‌چق شی بونلر طرفندن استخراج اولنوب تمام اولدیغی زیاده شبهه ایدر . ایلك مجتهدلر

Из фондов Российской национальной библиотеки

و وحدت اسلامیه اوزرینه هم مرج و مرج کلمش اولوردی ،
اجتهاد انقراض اولمه‌سی سببندن اسلام بو کبی بر بلیه‌دن خلاص
اولدی ! . . »

« بناءً علیه قرآن و حدیث شریفلر حکم استخراج ایتمك
ایچون دگل بلکه یالکز تبرکلنمك چهتنچه اوقولور و اوشبو
جهتدن تعلیم و تعلم اولنور . اما عمللری ایسه مجتهد
سوزینه موافق اجرا ایدلنور . هر آیت و هر خبر بزم
مجتهدلرمز سوزلرینه خلاف اولورسه آنکله عمل ایدلماز *) .
مجتهدلر سوزلرینه خلاف اولان حدیثلرك موضوع و منکر اولمه‌سی
محتملدر . معنی درست اولدیغی تقدیرده ده منسوخ ، مخصص ،
مقید ، مأول اولمق احتماللرندن سلامت دگلدر . مجتهد طرفندن
بر حدیثك قبول ایدلمادیکی ، مجروح اولنه‌چغینه شاهد اولور .
زیرا اویله حدیث مجتهدگه ایرشمای قالمه‌سی غایت بعید و دلیلسز
بر احتمالدر . بویله احتمالله بول ویرمك جائز اولماز »

ایکنچی مسلك: «ایلك زمانده مجتهد اولدیغی کبی بو زماننده
هم اولنور . بلکه مجتهددن بوش زمان هیچ اولنماز . اوشبو سببلر
ایچون : « مجتهدلك صدر اسلامده هیچ خلافسز وار ایدی . اولند-
یغی بر شیء مادام‌که بتدکینه درست دلیل اولماز ، همان واردر .
ایلك زمانده وار ایدیده شمدی یوق ، دیمك بیوك بردعوا اولد-
یغی کبی بیوك بر دلیله محتاجدر . اجتهاد انقراض ویاکه عدم
انقراض ، فرعی مسئله‌لردن بر مسئله اولوب ، بونك ایچون بر
دلیل شرعی ایراد ایدلمه‌سی لازم اولور . زیرا اجتهاده مستند اولان
بر مسئله ایکنچی بر خلاف اجتهاد سببندن ابطال اولنماز . حالبوکه

*) رسالهٔ ابی الحسن الکرخی رحمه الله ، ص ٤٨ .

Из фондов Российской национальной библиотеки

گه اون یاگلش قوشلنوب آنچق کلام کتابلرنده حفظ اولنهرق قالدی. اگرده اهل کلام بونلری یازمیه ایدیلر یاخود عصرلک مدرسلری بویله کتابلر یرینه اوشبو زمانك کندی اقتضاسنه مناسب صورتده کتابلر یازوب اوقوده ایدیلر، اکثرینك خبرلرینه منقطع اولمش اولوردی. الك طوغروسی ده اهل کلام، خلقلرك قانلرینی قزدرمیه، آچولرینی قابارتمیه ایدیلر، بویله فرقهلر حتی بتون بتونه میدانه چقمایهچقلر ایدی. حالبوکه فروع مسئلهلرینك حکملری اعتقادات حکمنه کوره دخی بر مقدار بنگل اولسه کرك. بناء علیه اعتقادات بابلرنده قرآن شریفه تمسك بابلری آچیق طوردیغی حالده، فرعی حکملر طوغروسنده، دخی زیاده اولهرق اجتهاد واستدلال بابلری آچیق طورمهسی لازم کلور.»

بر دقت ایدلنسون: اجتهاد انقراض اولمهسنی دعوا ایدن طائفه طرفندن تألیف ایدلن فقه کتابلری خرافات واوهام یابشدرلمق بلاسندن تمام سلامت اولهرق قالدیمی؟ بوراسی شایان تفکردر. بلکه بونلرك کتابلرنده اساس شریعت ایله تابان تابانه ضد اولهرق یازلان قاعدهلره هر وقت تصادف ایدلنور *). بونك سببی ایسه اجتهاد منقرض دگل دعواسنی ایتمك دگل بلکه اجتهاد منقرض دعواسنی ایتمك اولور. اجتهاد منقرض دعواسی میدان آلور ایسه، بتون بتونه ناظر و مفتشلردن خلاص اولنوب هر کیمه ایستدیکنی یازمیه ایستدیکنی سویلمیه میدان آچیق قالور.»

---

*) کقولهم او اجتمع صلاة الکسوف وصلاة العید. لو تترس الکفار بنبی مثل ذلك النبی، یقتل الساحر و یحرم تعلم السحر و الکیمیاء مع عجزهم انفسهم عن بیان حقیقة السحر وغیر ذلك.

Из фондов Российской национальной библиотеки

زمانلرنده نامی و اشارتی اولنمایان و بو کونده فوق الحد شیوع
ایدن بر مسئله طوغروسنده آیت یاخود حدیث شریفلردن استدلال
ایدرك سویلانمش سوز ، نه جهتدن ضلالت اوله بیلور ؟ . الك
طوغروسیده بویله سوزی میدانه قویمیه نه یول ایله جسارت اید-
لنور ؟ . اسلام فقه‌سی کرك کیم طرفندن و کرك قانغی عصرده
اولنه‌رق سویلانسون ، همان بر فقه اولوب ، سویلیانلرك باشقه
باشقه اولمه‌سندن ، آکا باشقه‌لق کلماز . »

« اجتهاد ایشگی آچیق طوردیغنده بعض بر ذاتلر طرفندن
تعدی ایدلمك احتمالی اولنور ایسه‌ده ، بوندن ایسه عموما اسلا-
ملرك بویله بر فنا حاله دوچار اولنمه‌سی و اسلامیتك‌ده بیوك بلایه
دوشمه‌سی لازم کلماز . اسلام ایسه کندی علویتنی حفظ ایده‌چك بر
دیندر و حفظ ایدلمه‌چکیده وعده ایدلمشدر *) . فرض محال اوله‌رق
بعض بر ذاتلر تعدی ایلاسون ؛ لکن آنلرك فکرلرینی طوغری دلیل
ایله تعدیل ایدوچیلر کنه شو عصرك مجتهدلری اولور . »

« اعتقادات بابنده استدلال ایشگی آچیق اولدیغی حالده ، فرعی
مسئله لر طوغروسنده فرض ایدلدیکی خطره‌لره دوچار اولندیمی؟
هر نه قدر بعض بر فرقه‌لر ظهور ایتدیکی کورلدی ایسه‌ده بونلر
یوزندن اسلامك اساسنه معاذ الله مضرت کلمادی . بلکه اجتهادك
مشروع اولمه‌سی سایه‌سنده بویله فرقه‌لرك شبهه‌لری دفع اولندی
و حق یوللرده کمال حریت اوزرنده میدانه قویلدی . بو کبی
فرقه‌لرك اسملری و مذهبلرینك‌ده نه‌دن عبارت ایدیکی بر درست

*) سوره ۱۵ ، آیت ۹ .

حقوقلرندن اوستون بر درجه‌یه ایرشدره بیلورلر ایدی ، ظن ایدلنور . »

« جناب رسالتپناه افندمز صلی الله علیه وسلم طرفندن: « بن سزلره مجتهدلر قالدردم شونلرك سوزینه باقشگز، اصلا آداشمازسز! » مضموننده برر سوز مروی اولدیمی؟ اما :ـ « بن سزلره قرآن ایله سنتمی قالدردم، شونلره تمسك ایدر ایسه‌گز ضلالته دوشمازسز» مضموننده اولان سوزی معروفدر *) . بونلره تمسك ایسه یالگز تبرك چیتنچه اوقومقله حاصل اولمازسزلغی دلیله محتاج دگلدر. »

« اجتهاد منقرض اولمق فکری اسلامنگ بیوك بر بلیه‌دن خلاصنه‌می ویاکه بلیه‌یه دوچار اولمه‌سینه‌می سبب اولدی؟!.. بو ایسه آنچق اسلام تاریخنگ فلسفه‌سندن خبردار اولانلره مخصوص بر سوردر. بناء علیه بو طوغروده حکم ایتمك وظیفه‌سی هر کیمده اولمه‌ماز. »

« شایان دقتدرکه، بر طرفدن قرآن وحدیثلره تمسك ایتمك مجتهدلره مخصوص بر وظیفه اولدیغنی ومجتهدلرك ده منقرض اولدقلرینی دعوا ایدن ذاتلر، دگل مهم حکملر حتی الك عادی شیلره قدر قرأن وحدیث آیتلرینی استعمال ایتمکده‌لردر **) الك زبون رساله‌لر ایچلرنده وعادی اورن ومجلسلرده ابتذال اولندیغی انکار اولنماز.

*) کتاب جامع بیان العلم وفضله . لامام المجتهد عمر یوسف ابی عبدالبر النمری القرطبی الاندلسی رحمه الله المتوفی (٤٦٣) ص ١٦٨ .

**) اورنسز یرلرده قرأن وحدیثلر استعمال ایدن مطبعه‌لرك کوبسی «قزان» شهرنده ایدکی معلومدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

« اهل اسلام اگرده « وحدت اسلامیه » دینلن نعمته ایر-
شمکی آرزو ایدر ایسه بونک چارەسی ایسه یالگز قرآن وحد-
یث شریفلردن استدلال واستفاده ایتمکدر. اجتهاد واستدلاله اصل
احتیاج زمانی بزم زمانلرمز کبی جناب رسالتپناه افندمز وآنک اصحاب
واتباعی طرفندن یراق اولان زمانلردر. بزم زمانمز ایله آنلر
زمانلری و بزم یرلرمز ایله آنلر یرلری آراسنده بیوک برتفاوت
وارلغی شبهەسزدر. اوشبو سببدن ایلک زمان مجتهدلری طرفندن
سویلنن سوزلرک چوغی ده بزم زمانمز وملکتمز ایله قابل تطبیق
دگلدر. ایمدی بوبله حال ایچنده اوله طوروب، بو عصر خلقینه
اجتهاد ایشکلری آچیق اولنماز ایسه اش نەیه منجر اولنەچغی
کندی کندیلنه معلوم اولور. »

« قرآن شریفدن استفاده ایتمکله مشغول اولان بر چوق محب
ملت واسلام اولان ادیب و فاضللر کلەچک زمانلرده قرآن شریفک
بر چوق سرلری ظاهر اولنەچغنه امید ایدرلر، حتی بوبله اشلر
اولنەچغی قرآن شریفک اشارت یوللو خبر و یرلمشدر *)
دییورلر. بناءً علیه اگرده خرافات اربابنه ویرلمش مقدارنده
بر رخصت وحریت، ارباب جد وسعی اوزرینه هم ویرلسه ایدی،
بو کونلرده قویاش کبی ظاهر اولان علم نوری سایەسنده قرآن
شریف ایچنده خیاللره کلمیان سرلری استخراج ایتمیه موفق
اولورلر ایدی و بو سببدن حقوق اسلامیه فنی بو کونگی فرنک

*) سورة ۴۱، آیت ۵۲ - ۵۳، وسورة ۳۸، آیت ۸۷ - ۸۸.

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایچون انزال بیوردیغنی آب آچیق سویلاب طوردیغی حالده ،
بالـگز تبرك ایچونـگنه اوقولنه چغنی دعوا ایدرگه هیـچ کیمنك
حقی یوقدر. « شبهه‌گز اولسه ، اهل ذکردن صورگز ! » مضمونننك
اولان آیت شریفه‌نك *) خطابنه اگرده اهل اسلامده داخل
دیلندیکی تفسیری قبول بیورلسه ، کنه هر وقت مجتهد اولنوب
طورلاچق آڭلاشلور. زیرا شك و شبهه‌لر آدمیلره هر اورن و هر
برده اولنور؛ اویله ایسه آنی صوروب فائده آلاچق کیمسه‌لرك
هم هر برده و هر بر اورنده اولنوب طورمقلری لازم کلور .
اهل الذکردن مراد البته عالملر اوله‌چقدر . اسلاف نظرنـده
« عالم » کلمه‌سی مجتهده مرادف اولوب ، آنلر ایسه مقلدلری
«عالم» عد ایتمازلر **) »

« مجتهدلر معصوم اولمادقلری صوڭنده خطا ایته‌کلری هم
جائزدر . اویله ایسه قرآن و حدیثلره خلاف اوله‌رق نه وجهله
مجتهد سوزی اصل طوتلنور. حالبوکه مجتهدلر « بزم سوزمزك
اصلن و نیچون سویلادیکمزنی بلمیه‌رك عمل ایلمه‌گز ! » دیه نهی
ایتمشلردر . ایمدی حال بویله ایکان نه دلیله مبنی اوله‌رق آیت
و حدیث برطرفه قویلنورده مجتهد سوزی دستور العمل اولنور؟ »

« آیـت و حدیثلرك منسوخ و مأول اولمق احتماللرینه
کلنچه : واقعا قرآن شریف و حدیثلرده بعض بر منسوخلر اولسه
اولور ***) لکن بونلر غایت آز و هر کیم قاشنده معروف

*) قرآن شریف ١٦ نچی سوره ، ٤٥ نچی آیت و ٢١ نچی سوره ،
٧ نچی آیت

**) کتاب جامع بیان العلم لابی عمر یوسف ابن عبدالبره ص ١٧٣ .

***) و من العماء المحققین من ینـکر النسخ فی القرآن ، المنار ج ٦
ص ٤١٧ .

Из фондов Российской национальной библиотеки

اش بویله اولدیغنده تا اهللرك قول صوزوب ده تصرف ایتمكلرندن
اوشبو شریف اصللرك سلامت طوردقلری نه برده قالدی ؟ .»

«اوشنداق مذكور دعوا سببندن اختلاف حتی قابل تطبیق
اولمیان اختلافلردن سلامت طوروق فقه كتابلرمزه نصیب اولدیمی ؟
كوب مسئله اولور كه آنك طوغروسنده بر مجتهدك سویلمش اولان
سوزینی اوچ دورت كیمسه بربرینه ضد اولهرق تورلیچه تفسیر
ایدرلر. بونلرك هر برینك سوزلری بر قاچ تورلی تأویللر ایدلنه-
رك صوڭلره نقل اولنور. عصرلر اوته اوته الك ایلك باشلاب سو-
یلیان مجتهدك سوزی قوم آراسنده یوغالغان اینجو مثالنده اوشبو
مختلف روایت و بر برینه ضد اولان تفسیرلرك آراسنده یوغالور.
واسطهلرك كوبلكی هر وقت آدمی حقیقتدن براق توشورر.»

«حق ویرالم، اجتهاد منقرض دگل دینلن فكره
استناد ایدرك كوب ذاتلر اجتهاد دعواسنی
ایتسونلر و شرعی مسئلهلری استخراج ایلمك قصدینه مبنی قرآن
و حدیثلره یابشسونلر، بوندن نه ضرر كله چكدر عجبا ؟ ! . .
اجتهاد و مجتهدلك مضبوط و محدود بر شیدر كه، معلوم اولنان
حدندن طش اولان اجتهاده شرعا اجتهاد دینلماز و صاحبنه ده مجتهد
اطلاق اولنماز. اجتهاده هر بر مقتدر ذات حر اولنوبده كوب
كیمسه بو یوله سلوك ایدر ایسه آرادن بعضیلری طهارتك كوكرك
یومق فرضاغن یاخود یوز یومق فرض اولمادیغنی می استخراج
ایده بیلور؟ البته بیلماز. اویله ایسه اجتهاد منقرض اولمادیغندن
خطره نه برده ! . . . »

« جناب اللهك قرآنی تدبر، تفكر و مضمونیله ده عمل ایتمك

Из фондов Российской Национальной библиотеки

کبی بر نتیجه چقدیغی کورلور. زیرا دلیللرینه کوره «اجتهاد منقرض اولدی و بوندن صوڭ مجتهد اولمیه‌چق» دیه دعوا ایدنلرڭ ده مقصودلری تعالی اسلام اولوب، نا اهللرڭ تصرف ایتمه‌لرندن حفظ ایلمك قصدنده اولدقلری آڭلاشلنور. لکن بو حال آنچق ظاهر حاله کوره‌در. اما مسئله‌نڭ ایچ یوزی آچیلندیغنده ایکنچی بر روشده اولدیغی کوزگور. شویله که: هجرتڭ دورتنچی و بشنچی عصرلرنده اهل اسلامه جابر سلطانلر و ظالم امیرلر مسلط اولمشیدی. بونلرڭ عادتلری ایسه اهالینی صویمق و ماللرینی غنیمت اوله‌رق آلمق صوڭره جاریه‌لری ایله سفاهت عالمنه یاشامق ایدی. مملکت تدبیری «الحکم لمن غلب» قاعده‌سینه بناء اولنور ایدی. مملکت ایچنده هر کون قطای و یاپون محاربه‌سی برابرنده قان توکولنوب، باش کیسلنوب طورر ایدی. بویله پادشاهلرڭ و توره‌لرڭ حاللرینی انتقاد ایدوچیلر و قباحت عمللرینی‌ده میدانه قویوچیلر آنچق عالملر بولنور ایدی و شو یوزدن بونلر عالملر طرفندن راحت اولمازلر و دائم قورقوب طوررلر ایدی. زیرا بونلر، مملکتنی باشقه روشده چویررگه و پادشاهلری اورنلرندن عزل ایتدره بیلورلر ایدی. بناء علیه مذکور جابر سلطانلر و ظالم پادشاهلر، عالملرڭ نفوذلرینی صندرمق ایچون بر چاره قارارلر ایدی. نهایت «اجتهاد منقرض اولدی و بوندن صوڭ مجتهد اولمیه‌چق» سوزینی زینتلاب عوام آراسینه تشهیر ایتدردیلر. بو سوزڭ طوغری معناسی ایسه «عالملر بتدیلر»

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولدیغندن مذکور احتمال قورقو ویره‌چك احتماللر جمله‌سندن دگلدر *). حالبوکه بو کبی احتماللر مجتهدلر سوزینه کوره دخی قوتلی و خطره‌لی بر صورتك در. زیرا مجتهد بر وقت بر سوزی سویلر و آندن روایت ده شائع اولور. اما صوکره اول سوزینك یاکلش ایدیکنی بیلوب کیرو قایتور. کوب وقت اولور، اولکی سوزی ایله صوکغی سوزلری آراسنده بر قاچ بیللر کچر، یاکه بعض بر حدیثلر مجتهدلره یتشمای قالور. بوندن ایسه مجتهد درجه‌سینه کمچیلك کلماز، اما آنك سوزینی سند ایدوچیلر، رسول‌الله سوزینی قویوب بر یاکاش سوزنی طوتمش اولورلر. رسول اکرمك سفر و حضرنده برلکده اولان بیوك صحابیلرك بعضیلرینه قانغی بر حدیث شریفك ایرشمای قالمه‌سنی تجویز ایدرلر **). ایمدی حال بوبله اولدیغنك بر حدیثك مجتهده ایرشمای قالمه‌سی نه جهتدن استبعاد اولنور؟ مجتهد طرفندن آلنمادیغی ظن ایدلن حدیثلری مجروح و مطعون دیه بیلمك صرف بر جزاف سوزدر.»

بز دیورزکه: هر ایکی مسلك دلیللری کوزل ملاحظه ایدلدیکنده «هر کسك مقصودی بر، اما روایت مختلف» دیمك

*) امام سیوطی بیاننه کوره منسوخ آیتلر جمله‌سی یکرمی عدددر. اتقان ج ۲، ص ۲۳. اما شوکانی بیاننه کوره منسوخ حدیثلرك عددی آنجق یدیدر. المنار ج ٦، ص ٤١٧. منسوخ حدیثلر ایسه شیخ ابو الفرج عبد الرحمن بن علی الجوزی بیاننه کوره یکرمی بر و شیخ الاسلام احمد بن عبدالحکیم ابن تیمیة الحرانی بیاننه کوره اون عدددر. حکم آیتلری تخمینا بوز ایللی و حکم حدیثلریده بیك بش یوز عدد دیورلر. المنار.

**) حجة الله البالغة. ج ۱، ص ۱۱۳.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مقصد

٧

تقليد و مذهب

سوزبنك دليل اولنه‌چغى حقنده شريعت وارد اولماديغى بر كيمسه سوزيله عمل ايتمك تقليددر . اوشبوكا كوره رسول اكرم افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرى سوزيله عمل ايتمك تقليد اولماز ، زيرا آنك سوزى امت ايچون هيچ شبهه‌سز دليلدر *). حافظ ابن عبدالبر حضرتلرى « جامع بيان العلم » نام اثرنده « تقليد » ايله « متابعت » نى بر برندن آيرر ايچون مستقل برباب قويمشدر **) .

بعضيلر عامى اولان كيمسه‌نك مجتهد ومفتى‌سوزيله عمل ايتمه سى هم تقليد دگل بلكه اتباع ديمشلر . زيرا عامى اولان كيمسه نك مذهبى بولنماديغنده آنك حقنده هر بر انابتلى عالم سوزى دليل اوله بيلور هرنه ايسه باشنه كله‌ن حادثه حقنده اجتهاد ايدرك شرعى دليللردن

*) التحرير للمحقق الكمال ابن الهمام رحمه الله . ج ٣ ، ص . ٣٤٠ .

**) ص ١٦٧ .

دیه‌ك ایدی *) . عوام خلقنی تعدیل ایتمك هر یرده و هر زمان
ده الڭ مشکل بر اشدر. بناءً علیه ظالم سلطانلر و جابر پادشاهلره
تنبیه و عمللرینی انتقاد قصدیله اولان عالملره « اجتهاد دعواسی
ایده‌در ! » دیه عوام خلقی بر برینی اغوا و تحریض ایدرك
قارشو طورلور اولدی. بو سببدن امیرلر و توره‌لر کندی کیفلرینڭ
راحت قالمغله ، آنلرڭ اشلرینی عوام خلقی کورر اولمشدر. اوشبو
سببدن مجتهدلرڭ کوبسی مشهور مذهبلردن برینه ظاهرده انتساب
ایدلنه‌رك کورلمشلر و اکثری‌ده کیزلنوب ، یاخود سلطان و
پادشاهلرڭ اللری ینشمیان یرلره صغنوب طورمشلردر. اجتهاد وظیفه-
سینی انسانلردن سلب ایتمك ، صرف بر علم بولنی کیسمك تفکر
وتدبر مسلکلرینه‌سدچکمك، عبرت و فکر خدمتیله مکلف اولان عقل
ماشینه‌سنی معطل و خراب حالنده طوتمق اولدیغندن بونڭ فنا
نتیجه‌سی عالم اسلامیت ایچون هیچ تقدیر ایدلمیه‌چك صورتده
بیوکدر. کوڭل کوزکز ایله اوشبو کون اسلاملری حالنه بر
قاراڭز ، جهانڭ برر کوشه‌سنده اسلام ایله عبرت و همتڭ کورشی
طوردیغنی کوره بیلورسزمی؟ ...

*) نقل الحافظ ابن عبدالبر و غیره الاجماع علی ان المقلد لیس بعالم و هو ظاهر اذ العالم بالشیء هو من یعرفه بدلیله وانما یعرف المقلد ان فلانا قال کذا فهو ناقل لاعالم و ربما کانت آلة الفونغراف خیرا منه. المنار ج ۷ ، ص ۷۳۵ .

Из фондов Российской национальной библиотеки

یوقدر *). اگرده مجتهدلری قصد ایدرلرسه آنلر البته کندی اجتهادلری ایله عمل ایدرلر. هر نه قدر بعض وقت بعض مجتهدلر سوزینه موافق عمل ایدرلرسه ده بویله عمله انتقال دینلماز. بناءً علیه آنلر حقنده هم صورت طوتماز.

معاصرلردن بر ذات: «اسلام دیننه کرمك ایچون هر کیمه معلوم اولان بر یول واردر؛ لکن مذهبه کرمك ایچون بو روشده برر تورلی یول وارمی؟ یعنی انسان نه اشلمك ایله حنفی وحنبلی مذهبلرینه کرمش اولور؟ اوشنداق نه کبی عملی ایله مذهبدن چقمش اولور؟» دیه بر سؤال ایراد ایدییور.

فقه اسلامی وعموما علم حقوق اقتضاسینه کوره: «بر انسانك بر برینه ضد اولان ایکی تورلی حقی یوقدر» مضموننده بر قاعده واردر. مذکور قاعده ایسه «عدالت» مصداقی اولدیغی ایچون مدنیته، اسلام شریعتنه لازم غیر مفارق اولنه چغی شبهه سزدر. بناءً علیه کورشیلك سببلی شفعه دعواسی ایتمك وکندیندن بویله بر دعوا ایدلدیکی حالده کورشیلك سببلی ایدلن دعوانی دفع ایلمك حقلری بر انسانك جمع اولنماز. اوشنداق ولی اجازتندن باشقه اولان نکاحك نافذ دگل ایدیکین سند ایدهرك قزینك نکاحنی بر طرفدن فسخ ایتدرمك ایله بعینه اوشبو سبب ایله کندی خاتونینك نکاحنی فسخ ایتدرمك حقنده اولان دعوانی ولی اجازتندن باشقه هم نکاحك درست دیان سوزی سند ایدرك ایکنچی طرفدن دفع ایتمك حقی بر کیمسه یه ویرلماز. بو قاعده ایسه مجتهد ومقلدلرك جمله سی ایچون برابر اولدیغندن مذهبدن مذهبه انتقال ایتمك مسئله سی ایله

*) التقریر والتحبیر. ج ۳، ص ۳۵۲ - ۳۵۳.

Из фондов Российской национальной библиотеки

حکم چقاررلق درجه‌ده عالم اولمیان کیمسه ایچون تقلید ایدوب طورمق لازم اولور. لکن نه کبی آدمه تقلید ایدلنه‌چك ؟ بر کیمسه مفتی منصبنه اوطوروب فتوی ویروب طورسه، خلقلرده یانینه کروب کندینی تعظیم ایدرك مشکللری حقنده شرعی فتوالر صوروب فائده‌لنوب چقسه‌لر، کندیسنده مجتهدلك شرطلری تابلور اولسه، شو کیمسه‌یه تقلید ایدلنه‌چکدر *). لکن ضرورت وقتلرنده مجتهد سوزینی کوچرمکله فتوی ویره‌ن کیمسه‌لر سوزینی هم قبول ایتمك درست، دیانلر واردر. **)

ابو حنیفه و مالك (رضی الله عنهما) کبی معروف ذاتلرك مذهبلرینی التزام ایده‌ن بر کیمسه ایچون شونکله مقید اولمق لازم اولورمی یوقمی ؟ هم ده تقلید ایلامش اولان مذهبندن چقوب ایکنچی مذهبه انتقال ایلمك درستمی دگلمی ؟ . . . بو سوزلر حقنده قطعی صورتده قرار ویران بر فکر وارلغی مروی دگلدر.

آنچق بعضیلر اوشبو یولده بر قدر تفصیل ایدوب: «بر مذهبه کوره عمل ایتمش اولسه خصوص شو حقده انتقال ایتماز. اما عمل ایتمگان مسئله‌لر حقنده انتقال ایدرگه اختیاری وار. چونکه صحابه‌لر عصرنده هر کیم ایستدیکی مسئله‌لرنده ایستدیکی کیمسه‌لرندن استفتا ایتمکله عمل ایلرلر ایدی» دیورلر. لکن بو سوزلر بر قدر قارانغودر. زیرا اگرده بوندن مقصدلری مقلدلر اولسه آنلرده التزام وانتقال صورت طوتماز، زیرا عامی اولان کیمسه‌نك مذهبی

*) التحریر. ج ۳، ص ۳۴۵ الموافقات لابی اسحاق الغرناطی ج ۳، ص ۱۴۱.

**) التحریر. ج ۳، ص ۳۴۶.

Из фондов Российской национальной библиотеки

مجتهدلر بلکه بتمازلر احتمال‌که کوندن کونه آرتور و کوبایورلر ایدی. لکن علم بتدی، غیرت سوندی، اسلام باشینه بیوك بیوك فاجعه‌لر بری صوکنده بری اوله‌رق کلدی. اوشبو سببدن طبیعی مجتهدلرده آزالدی. او اثناده «مجتهد منقرض اولدی» فکری هم تارالوب، بوکا کوب یاردم ایتدی. هر نه ایسه بو کونلرده دورت عدد مشهور مذهب واردر. بونلرك آراسندن برینی ترجیح ایده‌رك مذهبنه کرمکی، اعلم و افضل هم اورع دیه ظن ایتدیکی ذاتی قبول ایتمه‌یی عصر خلقی لازم درجه‌سنده بیلورلر. فقط بو شیلرك ترجیح سببلرندن اولمه‌سی، شریعت جهتنچه بیان ایدلماز ایسه، اثبات ایترلك درجه‌ده اولماز. بوندن باشقه عالملر آراسنده برینی برندن اعلم، افضل، اورع دیه ظن ایدر ایچون عقلرنده ازلمش ترجمهٔ حاللرنی غایت اهتمام ایله اوقومق، یخشی ویمان سوزلرك جمله‌سینه قولاق صالوب محاکمه ایده بیلمیه توقف ایدر. بو درجه‌لره ایرشمش کس ایچون کندیسی اجتهاد ایده بیلمك‌ده آنچه آغر اش اولماز.

بن ایسه کندیم آتا و آنام اوگره‌تدیکلرینه کوره کندیمی ابوحنیفه مذهبنك دیه‌یورمك‌ایم *). بو کونلرده هرنه قدر تورلی مذهب صاحبلرینك ترجمهٔ حاللری و مذهبلرینه مخصوص اولان بر چوق کتابلر اوقودم ایسه‌ده بضاعتم آزلغندنمی نه‌دندر، آرالرنده محاکمه یورتمکله برینی ایکنچیسندن تفضیل ایدرلك مرتبه‌یه ایرشه آلمادم.

*) «عامی نك مذهبی یوق» دییولکان سوز درست اولسه بنم مذهبم اولمازغه تیوشلی.

Из фондов Российской Национальной библиотеки

مناسبتی یوقدر. بو ایسه حقوقه متعلق حکملرده ایدی. اما عبادات طوغروسنده هر مذهبك رخصتی ایله ده ـ اگرده دین ایله تلاعب ایلمك قصدینه مبنی اولمازسه عمل ایتمك درستلکی هم مرویدر*).

واقعا فقیهلر کندیلری وقتنه کوره شرعی حیله دیه تسمیه ایتدکلری شیء ایله عمل ایتمه‌یی جائز کوررلر. حیلهٔ شرعیه‌نی درست کوره طوروب تلفیقی درست کورمامکده ظاهر بر وجه کورلمیدر. بناءً علیه هر اشنده یالکز برذاته تقلید ایدوب ده آندن باشقه‌سینك سوزیله عمل ایلمك حرام اولمه‌سی لازم دگلدر.

هجرتدن دورتنجی عصرلره قدر مذهب و تقلید دینلن شی معروف دگل ایدی. خلافسز مسئله‌لرده طبیعی رسول اکرم طرفندن تعلیم ایدلن روش اوزرنده عمل قیلورلر ایدی: طهارت، غسل، نماز مسئله‌لرینی، آتا و آنالری هم معاملرندن اوگراندیکلری روشچه اجرا ایدرلر ایدی. اگرده صوررغه تیوشلی مشکل اولسه طوغری کلگان مفتیدن صوروب موجبی ایله عمل قیلورلر ایدی. اما خواص ایسه حدیث شریفلر ایله عمل ایدرلر، ناگاه حدیثلرده مشکل کورلسه کچنده اولان اشانچلی مفتیلر سوزلرینه مراجعت ایدرلر ایدی. هر نه ایسه ایلك عصرلرده مجتهدلر صانسز و حسابسز ایدی. صوڭره ایسه تدریج ایله کوبلری بتدی.

*) التقریر شرح التحریر. ج ۳، ص ۳۵۲ - ۳۵۳. ومن الاعاجیب دعوی صاحب ردالمحتار الاجماع علی بطلان الحکم الملفق (ج ۳، ص ۵۷۸) مع ان المذهب الحنفی نفسه لکونه عبارة من مذهب ثلاثه ائمة نصاعدا کله تلفیق والقول بان التلفیق انما هو ما کان من مذاهب متباینة لامن ائمة المذهب الواحد تحکم ظاهر بل ان هذا القول هو عین التلفیق فتأمل.

Из фондов Российской государственной библиотеки

محکم اولدیغی حالده کندیسی اصلنه مناسب اولان بر درجه‌یه هنوز کلمامشدر .

فرنکستان حقوقی هر وقت و هر اورنده پادشاهلر حمایه‌سنده تشکیل ایدلن عالملر هیئتی طرفندن ترتیب ایدلنور . ولایتلرده اولان الوغ و کچوك مأمورلرك ، عالملرك فکرلری جمع ایدلنور . عرف و عادتاره موافق اولوب اولمه‌مسی تفتیش اولنور و بوکا بناء تکرار اصلاح وتهذیب ایدلنمکاه الڭ صوکره‌ده دستور العمل طوتلنور . بونکله قالمـای هر کون اوستونده طورلوب ، برر نقصانی و یا که آرتدراچق و توشره‌چك شیلری اولوب اولنماديغی همیشه قارالنوب طورلور . الحاصل هر ساعت تعمیر و ترمیم ایدلمکده دوام ایلر . اما اسـلام حقوقی ایسه تا ابتداء ترتیبدن یالـگز یالـگز ذاتلر طرفندن تألیف ایدلنه‌رك ترکیا جریده‌لری قبیلندن اکثر کتابلری بر برینڭ کوپیه‌سی دیمیه لائق بر درجه‌ده‌در .

اوشبو سبب ایچوندرکه : بو کونك اولان واقعه‌لرڭ حکملرندن کو نلرینی حقوق اسلامیه کتابلرندن تابمق الڭ مشکل بر اش جمله‌سنه کرمشدر . برآت بوگی اولان فقه کتابلرینڭ ایچنك بو کونك اولان مسئله لرڭ اوچدن ایکیسنه دائر معلومات اولنمادیغی کبی یازلمش ماده‌لر ینڭ‌ده اوچدن ایکیسی بو عصرلرده وجودی صورت طوتمیان احتماللردر .

ملتلرڭ دنیاده اولان درجه لرینڭ الڭ طوغری میزانی کندیلرینڭ حقوقلری اولوب امن وامان، نظام وعدالت جمله‌سی بوکا موقوفدر . اوشبو جهتدن حقوق اسلامیه نڭ ملت اسلامیه ایچون الڭ عزیز بر خزینه اولنه چغی و مختلف اولان قوملری، بر برینه ربط

مقصد

٨

اسلام فقهسی

اسلام فقهسی (حقوق اسلامیه) مهم بر فن اولوب، خصوصا قاضی اولانلر ایچون بونکله آشنا اولمق لازمدر. فرنکستان حقوقی ایسکی زماندن قالان متعدد قانونلر *) ، عرف و عادت، تجربه‌لردن آلنه‌رق تألیف ایدلدیکی حالده اسلام فقهینک (حقوقینک) اساسی قرآن شریف و حدیثلر یاخود اجماع و قیاس اولنه‌چقدر. بر چوق تتبع ایله ذهنلرینی اشغال ایدن ذاتلر فکرینه کوره فرنکستان حقوقی‌نک اصلی ایله اسلام حقوقینک اصللرنک قوت و ضعفک بیوک بر تفاوت اولدیغی کبی ایکی حقوقک کندیلری آراسنده هم بیوک تفاوت وار ایمش. شویله‌که: فرنکستان حقوقینک اصلی ضعیف اولدیغی حالده بو کونک کندیسی هر نه قدر بنی آدم سعادتنه کافی درجه‌ده دگل ایسه‌ده قسما مکملدر. اما اسلام حقوقی اصلی اک

*) ناپالیون طرفندن جمع ایتدرلمش حقوقک اصلی اسلام فقهسی ایدیکی ویرمدر.

Из фондов Российской национальной библиотеки

شرعیه ایله حتی مناسبت قبول ایلماز درجه‌سنده طورمقده‌در .
بعض ماده‌لرده اولسون قضاء عملی ایله مبتلا اولانلر بو سوزی
تصدیق ایتمیه مجبور اولورلر . ومن لم یذق لم یدر .

قرآن و حدیث شریفلره مناسب ، عرف و تجربه‌لره کامل
درجه مطابق صورتده حقوق اسلامیه ترتیب ایدلمه‌سی بعض کیمسه
لر فکرینه کوره آنچق مدنی ملتلردن برینک دین مبین اسلامی
قبول ایدوب آنلر طرفندن سعی ایدلمیه موقوف اولور ایمش .
بونلر دیبورلرکه : فرنکستان‌ده الک کچوک اولان دولت « اسویچره »
اسلامه کرر ایسه ، حکومت طرفنده بوزلر ایله حقوق علماسندن
(اسلاملره کوره مجتهدلر) بر هیئت تشکیل ایدلنه‌رک فقه اسلامی
ترتیب خدمتی تکلیف اولنور و ایکنچی بر بره دارالفنون پرافسور-
لری (اسلاملره کوره محقق و علامه‌لر) جمع ایده‌رک قرآن شریفه
زمانه مناسب صورتده بر تفسیر یازمیه و معروف حدیث کتابلرینه
شرحلر وضع ایتمیه بیوررلر . اوشبو وقت و اوشبو خدمتلر
سایه‌سنده الک مکمل اولان تفسیر و حدیث شرحلری وجوده کله-
چگی کبی بتون فرنکستانی حیران ایده‌چک صورتده گوزل بر حقوق
اسلامیه میدانه چیقار .

فقه اسلامی بو کونه قدر عبادات ، نکاح و طلاق . معاملات
و حدود جمله‌سی برلکده یازلنوب کلمکده‌در . بونلر هر نه قدر
بر فن تحتنه داخل اولورلر ایسه‌ده بر برینک بعضلری و حکملری
خیلی باشقه اولدیغندن هر برینی آیرم آیرم تألیف ایتمک
اقتضاء ایلر هم صرف جزئی مسئله تزمکدن ایسه بر قدر اولسون
قاعده تحتنه جمع ایتمک فائده‌لی اولور .

ضرورت شو قدر قوتلی بر شیدرکه: آدم اوغلی بوکا مجبور
اوله‌رق خیالینه کلوب کچمیان اشلری اجرا ایدر . تاغلرنی اورنلر-
ندن کوچرمک قدر مشکل ظن ایتدیکی شیلره کرشور و بر کون

Изфондов Российской национальной библиотеки

ایندره‌چك زنجیر ایدیکی معلومدر. شویله ایسه‌ده بوکا اعتنا ایتمك وبونکله گوزل صورتده اشتغال ایلمك آنچق دورتنچی قرن هجریلره قدر کلمشدر. آندن صوك کلنلر هر نه قدر بر چوق فقه کتابلری یازمشلر ایسه‌ده کندیلرندن ایلك یازانلر درجه‌سندن آرتدرمغه موفق اولمامشلردر. حالبوکه حقوقه اولان احتیاج هر کون برگه اون درجه آرتوب طورر اولمشدر.

اسلام فقهسی لازم درجه‌سینه یتمادکینه ایکی تورلی سبب کوستررلور. بری ایسه دورتنچی قرن هجری‌یه قدر اولان قاضیلر، مفتیلر وعموما حاکملر هر بر کرکلی مسئله‌لری طوغریدن طوغریه اصول شریعتدن استخراج ایدر قدر علم صاحبلری وعموما مجتهد اولدقلرندن فقهنی حقوق صورتنده ترتیب ایدرگه لزوم کورلماز ایدی. ایکنچیسی ایسه اسلاملرك الك سومکده اولان عباسی خلیفه‌لری بو کبی مهم شیلر حقنده بذل غیرت ایتمادکلریدر.

معلومدرکه، فرنکستانده هر تورلی علم وفنلر وخصوصا حقوق، حکمدارلر و پادشاهلر حمایه‌سنده اولان جمعیتلر اجتهادی سایه‌سنده ترقی ایلمشدر. بونلرده ایسه عالملرك نصیر وظهیرلری پادشاهلر اولور، اما عباسی خلیفه‌لرك سرای ایچنده اشلری کوب وخدمتلری ده بیوك اولدیغندن نه بویله جمعیتلر ترتیب ایتدرمیه ونه بونلری حمایت ایلمیه وقتلری یتشمامشدر. شویله که: دولتلرك ابتداسندن انتهاسنه قدر بونلر تشویقی ایله فقه اسلامی ترتیب ایده‌چك بر جمعیت تألیف ایدلدیکی وبیوك ذاتلرك مشورت ومصلحتلریله بر کتاب یازلدیغی مروی دگلدر.

اوشبو سبب ایچون فقه اسلامی بوکونگی حالنه قالوب، ادله

Из фонда Российской национальной библиотеки

مقصد

۹

معامله و حکم

اهل اسلام آراسنده دعوى، خصومت صورتلنه‌چك و قضايه محتاج اولنه‌چق ماده‌لرك بر قسمى اسلام نظرنده دينى معامله عد ايدلنوب، آنچق اوز آرالرنده اوله بيلور. ايكنچى بر قسمى ايسه دينوى معامله اولوب، ياالڭز كنديلرى آراسنده اوشنداق باشقه‌لر ايله بونلر آراسنده اوله بيلور.

بونلردن برنچيسى نكاح و طلاق، ثبوت نسب و وارثلك، تعيين ميراث و وصيت كبى معامله‌لر اولوب؛ ايكنچيسيده وكالت و كفالت، مضاربت و شركت، اجارت و مزارعت كبى عمومى شيلردر. بو ايكى قسم معامله‌لردن ايكنچى قسمى روسيه دولتى ملكيه محكمه‌لره و ملكى حاكملر نظرينه تسليم ايتدبكى حالده برنچى قسمينى ايسه اهل اسلامك كندى محكمهٔ دينيه و حاكم دينيلرينه تابشرمشدر. اسلاملرك دينى و اوشنداق دينى ايله بر حكمده اولان معامله‌لرينى كندى حاكملرينه ويرمه‌سنده روسيه دولتى هيچ شبهه‌سز اصابت ايتمشدر. تورلى تورلى دينلره حرمت

Из фондов Российской национальной библиотеки

اولور تمام ایلر. ایشته اوشبو ضرورتدر که بوزلر ایله کاغدلردن عبارت اولان نه قدر جملەلردن مرکب فقه کتابلری کوز اوکلرنده صانسز و حسابسز اولەرق تزلوب طوردقلری حالده ترکیا حکومتی کچکنه گنه قطعەده «مجلة الاحکام العدلیه» اسمنده بر قانون ترتیب ایتدرمشدر. شاید بوندن صوڭ بوڭ امثالی دخی ظهور ایدر. حکایت ایتدیکمز اثر شو قدر گوزل ترتیبلی و شو قدر آچیقدر که: هر بر مطالعه ایدن ذات بونی انکار ایلماز. بر وقتلرده بعض پادشاهلر هندستانده بر جمعیت طرفندن بیوك بر فتاوی کتابی تألیف ایتدرمش ایسەده نه اساس شریعت اولان قرآن وحدیثلره مطابقتی و نه عرف و عادتلره مناسبتی رعایت ایدلمای یالگز فتاوی کتابلرندن هر تورلی سوزلر جمع اولنمشدر. خلاصة الفتوی ایله قاضیخان بر برینڭ کوپەلری اولدیغی حالده فتاوی عالمگیریه بر نیچه فتاوی کتابلرینڭ کوپەسیدر. اما «مجلة الاحکام العدلیه» هر نه قدر کتاب و سنته تطبیق جهتی رعایت ایدلمامش بلکه یالگز مذهب مسلکی رعایت ایدلنوب یازلمش ایسەده ایلك بر قاعده تمهید ایدلنەرك جزئیاتنی شوندن چقاره بیلمك یوللاری کوسترلوب یازلمشدر. عرف، عادت و درست تجربەلره هم ممکن قدر موافقت رعایت ایدلمشدر. اوشبو جهتدن مذکور اثر ایسه دخی گوزللری ظهور ایدنه قدر حکم اوستونده اولانلر ایچون زیاده فائدەلی اولدیغی کبی حتی فقه ایله الفت پیدا ایتمك آرزوسیله تحصیل ایدن شاکردلره درس ایدرك اوقودرغه هم لائقدر. زیرا درس کتابلری ممکن قدر بحثلردن صاف، قیل و قاللردن مجرد اولمغله اساس مسئله آچیق صورتده قاعده روشنه آڭلادوب، نه قدر فرعلری اولورسه مذکور قاعدەیه اندارج روشنی کوسترمش اولان اثرلردن انتخاب ایدلمەسی لازمدر. مجلەده ایسه بو اصول بر قدر مرعیدر.

مقصد

١٠

کچن بحثلرك نتیجه سی

علم حقوق ، خواه قانون سماوی اوزره مستند و خواه عرف و عادت هم ده درست تجربه‌لرگه مستند اولسون ، آندن مقصد ایسه انسانلرك معیشتلرینی تنظیم ایتمك و بونگله برابر جان وماللرینی تأمین ، دفع ظلم و رفع خیانت ایلمکدر . فقط انسانلرك عادت و مصلحتلری هم عصر اوتدکچه کوبمی آزمی تبدل ایدلدیکندن شوکا مناسب اولرق علم حقوقك جناب اللهدن و پیغمبری طرفندن تکلیف ایدلن ماده‌لری حالت اصلیه سنده قالدیغی حالده مصلحت زمانه کوره وضع اولنان قاعده‌لرینه بر چوق تغییرلر کلمه سی لازم اولور . بناءً علیه بر عصر یاخود براقلیم ایچون ترتیب ایدلن حقوقك « قانون » نامی تحتنده اولانلری ایکنچی عصر و ایکنچی اقلیم حالنه بتون بتونه توافق ایتمازسه ده ایتماز : اوشبو حکمت ایچون اولسه کرك مغرب

Из фондов Российской национальной библиотеки

ایتدیکنی ، عرف و عادتلرینه رعایت ایلدیکنی آچیق صورتده کوستره بیلمشدر .

اگر ده دینی عد ایدلن معامله لردن نکاح و طلاق هم ده تعیین میراث دعوالری ملکیه محکمه لر واسطه سیله حل ایدلنور اولسه ایدی بتون بتونه موجب تشویش حاللر وقوعه کلور ایدی . مثلا : ملکی بر حکومت بر خاتونی ایری اولان حسندن تفریق ایتدیکی سببندن حسینه واردیغنده شریعته کوره حسن ایله اولان نکاحی همیشه قوتنده طورمه سی ممکن . بو تقدیرچه مذکوره خاتون ایکی ایرلی اولمه سی لازم کلور . شویله که : شریعت نظرنده حسن خاتونی و نظام نظرنده حسین خاتونی اولوب ، حسن ایله ایرلی و خاتونلی اولەرق طورمقلری نظام قاشنده و حسین ایله طورمقلری شریعت قاشنده زنا حساب ایدلنور . بو اصله ایسه نیچه و نیچه تورلی شیلر تفرعلنور . لازم کله چك محذورلرینی ده صاناب بتورمك ممکن اولماز .

بناء علیه روسیه کبی باشقه مدنیتلی خلقلر هم دینی معامله لرینی بر وقتده ملکیه محکمه لره و ملکیه حاکملره ویرمازلر . بو طوغروده دگل دینلی خلقلره غنه بلکه دینسز خلقلرك کندیلرینه مخصوص اولان عادت و عرفلرینه قدر مساعده ویرلور .

Из фондов Российской Национальной Библиотеки

بو مذهب ایله مقید اولمیه‌رق، حقوق عباده دائر احوالات حقنده، اهل اسلامك حاجتلرینی دفع ایدر و هر کیمی ممنون ایلر صورت اوزره بر فقه کتابی ترتیب ایتدرمك لازم اولسه کرك. صوکره ایسه بویله کتاب ماده‌لری ـ قانون اولانلری ـ ایجابنه کوره هر عصر و هر مملکتده تغییر و تبدیل ایدلوب وارلور. بوندن ایسه شریعتك نسخ ایدلمه‌سی یاخود دین احکامنه تغییر کلمه‌سی لازم کلماز. بو ایسه معلوم بر شیدر.

خاتمه

زوجان آراسنده ـ یزلرده ـ نکاح و فرقته دائر نه قدر مسئله‌لر وار ایسه جمله‌سی محله امامله‌رینك قاضی اولوب اولمادقلرینه باغلانمشدر.

الك ایلك اوله‌رق اوشبو ماده حل ایدلماز ایسه طبیعی باشقه‌لری حل ایدلنه بیلماز. شونکچون محله امام‌لرینك قاضی یا که قاضی دگللر ایدیکنی آچیق صورتده بیان ایتماکسزین، خاتون و ایر آراسنده نکاحه دائر دعوالری فصل ایتمك طوغروسنده کتاب یازمق و سوز سویلامك عبث بر اشدر.

اهل اسلامك نکاح و طلاق دعوالری حقنده کندی آرالرندن دینی فاضیلره اولان احتیاجك ازومنی و روسیه دولتنده بو کبی

خلقی کندی نظاملرینی هر عصر بلکه هر ربع قرن و اون ییللرده بر دفعه اولەرق تجدید ایتمیه مجبور اولورلر. احتمالکه بو شی حیات اجتماعیه لوازمندن اولنور. جناب رسالتپناه افندمز حضرتلرندن: «هر یوز ییلدە جناب الله بو امتك دینلرینی تجدید ایدەجك کیمسەنی یاکه کیمسەلری یتشدرر» مضموننده بر حدیث شریف روایت ایدرلر. اگرده بویله بر حدیث درست اولارق منقول ایسه و کندی جنابلرندن هم آچیق بر تفسیری مروی دگل ایسه بو مجددلری اوشبو فقه اسلامی و حقوق اسلامیەنی تجدید ایدنلره حمل ایلمك مناسب کورلور. زیرا بوندن باشقه فنلر و علملر دخی کوب ایسەده بعضیلری مندوب و بعضیلریده اجتماع بشری و مدنیت ایچون اول درجەده ضرور اولمادیغندن بقاء انسان و بسط عدالته سبب اولەچق برشی اوزره حمل ایدلمەسی الیق اولسه کرك. بو شی ایسه هیچ شبهەسز علم حقوقدر. جناب رسول بو سوزنی سویلادیکی وقت اسلاملر آراسنده معروف بر مبدأ تاریخ اولمادیغندن بونی بر معلوم و محدود اولان کوندن حساب ایدرك دیدیکی البته بیلنمیور. اویله ایسه فلان وقتدن یوز سنه اوتدیکی صوك دیبورگه صریح دلالت اولمادیغندن هر سنه یه حمل ایلمك ممکن اولور. حاصلی هر وقت مجددلر اولنوب طورر دیمك اولور. بو ایسه حاشالله حدیث شریفی جزافا و قطعی صورتك تفسیر و معناسینی تعیین ایتمك اولمای بلکه عبارتك احتمال طوتدیغی بعض وجهلریدر.

اوشبو سببدن اهل اسلام ایچون هر بر مذهب عالملرینك الك بیوك والك معلوماتلیلرندن بر هیئت تشکیل ایدرك و هیچ

اوشبو اوچنچی فرقه‌نك کئورمش دلیللری شایان استماع اولمادیغندن بازارغه لزوم کورلمادی. ایکنچی فرقه‌نك دعوالری هم سندسزدر. زیرا اداره‌ٔ اسلامیه طرفندن ویرلمکده اولان اوکازارده ۱۳۴۵نچی ماده دن زیاده قوت ویرلمادیکندن و بو قوت ایسه محله امامله‌رنك بوندن مقدم هم اولدیغندن، اوکازك آیرم بر اثری یوقدر. اداره‌نك اوکازینی کامل ایلمیان امام مسئول اولندیغندن بونده بر قوت وارلغی لازم کلماز. زیرا ۱۳۴۵نچی ماده‌نی کامل ایتمیان امامده — هر نه قدر اداره طرفندن امر و اوکاز اولماز ایسه‌ده — همیشه مسئول اوله‌چقدر همده هر ایکی صورتده اولان مسئولیت بر درجه‌ده در.

اویله ایسه برنچی فرقه‌نك سوزی طوغری اوله‌چقی کندی کندینه معلوم اولور. بناءً علیه محله امامله‌ری کندیلرینه ویرلن شرعی اشلرنی فصل ایتمك طوغروسنده شریعت نظرنده قاضیلردر و اعلان ایلمش حکملریده قوتنده‌لردر، مادامکه تیوشلی محکمه طرفندن حکملری فسخ اولنماز. وارثلك، وارثلقدن محروملق، نکاحك حلال و حرام اولماسی کبی شیلر جمله‌سی اوشبوکا بناءً ایدلنور.

بو دعوا ایچون آیرم بر دلیل کئورمیه احتیاج کورلماز. بو کونده هندستان، سمرقند و بخاراده اولان اسلام قاضیلری نه وجهله قاضی اولورلر ایسه بزم محله امامله‌ری هم شو وجهله قاضی اوله بیلورلر. بو بابده اگرده دلیل صورمق لازم کلورسه نفی ایدنلردن صورلور. امامله‌رك قاضی اولوب اولمادقلری

ماده‌لرده فصل دعوا وظیفه‌سن محله اماملرینه تسلیم ایندیکنی سو-
یلمشدك . ایمدی اویله ایسه بزم محله اماملری شریعت نظرنده
قاضیلر اوله بیلورلرمی ، یوقمی ؟

بو مسئله فوق العاده مهمدر . بناءً علیه بو طوغروده قطعی
معلومات ویررگه بزده اقتدار اولماز و مع ذالك مذکور بحث
ذهنمزی بر ایکی ساعت اشتغال ایدوبده صوڭره هوایه تارالوب
کیدن توتون قبیلندن یوغالمش شیلر جمله‌سندن اولمای بلکه
ذوق منه‌لردرکه کوڭلمزده اورن طوتمشدر . زیرا بزم هر کون
وهر ساعت اشلاب طوردیغمز اشلر هپسی اوشبو نقطه‌یه مربوط
اولمشدر . اوشبو جهتدن بو مسئله‌دن فراغت ایدرگه بنم قدرت
یوقدر . خدمتمده اولدیغم وقت بن بونی هیچ اونوتمیه‌چغم . کوب
ییللر مبتلا اولان کس ایله ییلینده بر ایکی دفعه باشنه کلن کیمسه
آراسنده بیوك بر تفاوت اولور . لکن علم بازارنڭ بضاعت *)
آزلغندن شکایت ایده‌چك ساعتلر ، اوشبو ماده‌لر ایله اوغراشان
وقتلردر .

بو طوغروده معاصرلرمزدن چوق کیمسه‌لر ایله مذاکره
ایلمشیدك . بوندن حاصل ایندیکمز فائده‌یه کوره عالملرمز اوشبو
اوچ تورلی فکره ذاهب اولمقده‌لر ایمش : ۱) حکومت طرفندن
کندیلرینه ویرلمش شرعی امرلرده قاضیلردر . فقه کتابلرمزده
قضا خصوصنه متعلق اولان احکام ایله کندی خدمتلرینی اجرا ایتد-
کلری وقت مکلفلردر . ۲) اداره‌ٔ شرعیه اورنبورغیه‌دن فرمان
(اوکاز) ویرلان ماده‌لرده قاضیلر اولنوب ، باشقه‌لرده دگللردر .
۳) اصلا قاضی دگللردر .

*) رساله‌ٔ بوندن دورت - بیش ییللر مقدم ، اورنبورغ صوبرانیه‌سنده
خدمت ایتدیکم وقت ترتیب ایدلمشدر .

Из фондов Российской национальной библиотеки

بحثی بزم بیلدیکمزه کوره مملکتمزده الڭ ایلک مرتبه اولەرق شریعت فلسفەسی و احوال اجتماعیه ایله مشغول عالملردن فاضل مرجانی طرفندن میدانه قویلمشدر. مشارالیه حضرتلری بو طوغرو- ده عریض و عمیق بر تحقیق ایدرك حاصلنی هم یازوب طبع ایتدرمش ایسەده بزم قوممز کبی حقیقی علم و معرفتده دیز چو- کمیان خلقلرڭ بویله شیلره اهمیت ویرمیەچکلری و بوندن اوستون تشکر و ثنا هم‌ده رحمتلر ایله یاد ایتمەچك یرده بر قاچ افترا و بهتان ایله لعنت آلوب سویلیەچکلری معلومدر. اگرده بزلره غیر محسوب طریق ایله بر حیات کلمز ایسه بویله حال دخی کوب ییللره قدر دوام ایدەچکی شبهەسزدر. حیات اجتماعیه، تنازع بقاء، ایقاظ هم بابنده یازو یازان ذاتلر الڭ ایلك اولەرق بو حاللری گوزل آڭلاب یازمیه شروع ایتسونلر. شکسز بیلسونلرکه: خد- متلری برابرینه اولان حصەلری مرجانی حصەسی کبی بر شی اولەچقدر. جناب الله عباد اللهه فائده کتورمك قصدیله قلم طوتوب زحمت چیکوب اوطورانلره آخرتده خیرلی مکافات احسان بیورسون!

صوڭ

№ 8223

909

...ив. № 16558

Татар.
3-5183
16923

بهاسی ٢٥ تین

Из фондов Российской национальной библиотеки